

40.865

Országos Színház-történelmi
Könyvtára
Múzeum és Intézet

22/37

HUNYADY
SÁNDOR:

ANGELO
PHOTOS

Gombaszögi Frida

(Foto Angelo)

Feketeszáru cseresznye

Színháték három felvonásban

Veliszavljevics Dusán	Hegedüs Gyula	Balázsházy főhadnagy	Hajmássy M.
Irina, a felesége	Gombaszögi Frida	Jankovich hadnagy	Rajnai Gábor
Milica, Dusán testvére	Gazi Mariska	Csaholyi hadnagy	Jávor Pál
Danica, Milica leánya	Eöry Ersti	A főbíró	Törzs Jenő

Könyvalakban megjelent a Concordia nyomásában (Kolozsvár), az Erdélyi Szépművés Céh kiadásá.

Ezen darab előadási joga kizárólag dr. Marton Sándor színpadi kiadóvállalatától (Budapest IV. Bécsi-utca 1.) szerzhető meg. Az engedély nélküli előadást szigorúan bünteti az 1921. évi LIV. t.-c Copyright 1930. by dr. Alexander Marton.

ELŐSZÓ

Jól ismerem a Bácskát. Nemcsak a megye magyar részét, a központból kitelepített hivatalkokkal, a duhaj gentryvel és a mulató huszárlisztékkel, hanem az odaváló szerbeket is. Az egykori „nemzetiséget” abból az időből, amikor még a magyarság kezében volt azon a vidéken az imperiumot tartó hatalom. Ettém a kenyertüket, jártam a házaikban. Láttam égni az örökmeceket az ikonosztáziákon, Szent Száva, vagy Szent György képe előtt, feldiszítve a ráma, régl szerb ritus szerint, rajból font kis koszorúkkal, Kurizáltam az asszonyaiknak, akik szinte mind feketék voltak, mintha fűből lett volna valamennyin a fekete föld reflexe, umyelen éltek. Vitatkoztam szenvedélyes selyemkalapos pópáikkal s nagy-szavú ábrándot ámodozó intellektuelljelkkel. Kártyáztam velük, vadásztaim velük örökös, marakodó barátságban. Végül is megszerettem őket, mert hiszen az ember feltétlenül megszereti azt a népet, amelyet alaposan megismer. Ennek a rokonérzésnek nem veteti véget a háború. Csak sajnáltam, hogy szerb barátaim természetesen vonalmuk szerint nem érezhettek velem együtt a háború magyar ügyében. Sajnáltam őket a lelki diszharmonia miatt, amibe kerültek. A félelem és a rezon hozzáink köztötte őket, ugyanakkor, amikor a vér szava egészen mást parancsolt a szívükben. Nem is tudom, hogy sikerült volna megszűnik emberi méltóságuk levetkezése nélkül ezt a nehéz időt, ha a magyar hatóságokban nincs elég megértés, uri gesztus, szinte gyöngédség, mindent elmélni és megbocsátani egészen a szélső határig. De hát a sokat gunyolt, sovénnek és maradnak cégérezett megyei kiskirályok nagyon letették akkor lelkük elegancsiájának vizsgáját. Rendkívüli idők voltak, kényszerű intézkedések. A különböző német és osztrák katonai parancsnokságok lenyegető felhőként ülték meg a vidéket. A gonosz emberek különös konjunkturája volt az. De én mégis azt láttam, hogy amikor az eljázolt és pillanatnyilag szinte megszüntetett Szerbia vergődéséről érkezek hírek a megyébe, kevés olyan magyar akad, aki, ha mással nem, hát néma részvétélrel néz parkodott volna könynyebbé tenni a vele együtt élő és nemzeti érzésében olyan mélyen süitött nép keserűségét.

Azóta a „napos oldal”-ra került a Bácska egykori nemzetisége. Nem tudom, hogy gondolkoznak most rólkuk. De hinni akarom, hogy sokan vannak közöttük, akik titokban visszaemlékeznek még a magyarság igazi gesztusára. És azt szeretném hinni, hogy azok a szenvedések, amelyeket most a magyarságnak kell kiállani azon az istenáldott bőségű földön, nem az imperiumot tartó nép bosszuszomjából folynak, hanem csak egyes emberek karaktertelenségéből és az új helyén berendezkedő hatalomnak szinte gépies viselkedéséből fakadnak. Mert hiszen mindenkül vannak alacsony emberek, akiknek a mások gyötrelme öröm. És minden hatalomban tünérdek embertelenség lehet a dolgok rendje szerint, ha nem vigyáz nagy bölcsességgel az erejére.

Ime, ez az a környezet és ezek azok az emlékek, amelyekből a „Feketeszaru eszesnyak” című darab megszületett. Maga a mag pedig egy egészen jelentéktelen epizód. Egyetlen pezsgős éjszaka hangulata, amely sehogy sem akart elakulni bennem, pedig sok-sok esztendő múlt el azóta.

A háború derekátólján történt, hogy a szabadkai „Pest” szálló éttermében mulató társaságba keveredtem. A kompánia nagyon sokszínű volt. Az asztal körül bácskai urak ülték a feleségekkel. Vésrségre nézve egészen magyarok, bunyevácok és szerbek. A civilnépet katonák tarkították. A helybéli magyar huszárezred néhány tisztjének buzavirágzin atillaja.

Minden ilyen mulató társaságnak rendezen van csillaga, favoritja, primadonnája. Az én esetemben a cigányos, pezsgős éjszaka királynője egy magas, fekete, karcus, de izmos fiatalasszony volt. Valami alsó-bácskai gazdag szerb bírtokos felesége. Fekete volt ez az asszony, mint a kőszén. A haja fekete, a bőre fekete, a szeme, mint a fekete strassz.

A tisztiek, amikor a mulatság melegedni kezdett, kőtödni próbáltak ezzel az asszonnyal. Célzásokat tettek a fájára. Hogy így szerb, úgy szerb. Cseppet sem voltak ezek a csipkelődések sértők, inkább barátkozó kedv nyilatkozott meg bennük. De a sűrűterű szerb asszony még a legártatlanabb tréfát sem tűrte. Feszült az orrcimpája a dühből, ahogy a tiszték szemébe vágta — hogyhát igen: ő szerb és a testvérelvel érez, akik ott harcolnak a Duna túlsó oldalán. A férj kinosan feszengett a helyén, mintha botránnyól félné. De hát nem történt semmi baj. A huszárok nevettek. B. főhadnagy a szemébe csippengette a monokliját, elragadtatva nézte az asszonyt:

— Eszem a lelkét, nagyságos asszony, de tetszik nekem, amikor ilyen haragos.

Múlt az idő, viharzott a hangulat ide-oda. Az én fekete tündérem felvitlva förtöltött és veszekedett a katonákkal. Hol szidott és átkozott bennünket magyarokat. Hol észrádsát járt, méltósággal, nagy benső tüzzel, tükéletesen átérzve ennek a táncnak speciális magyar zamatát. Igazán nem tudtam, hova tegyem? Magyarok vegyem, szerbnek engedjem? Azt láttam, hogy egész becsületével, szeretetével és gyöngédségével ragaszkodik az urához, aki barnára égett, nyers, nyílt, fekete ember volt. Talpig szerb, akárcsak ő. De viszont azt is észrevettem, akármint tiltókta erkölése és szemérme, hogy halálosan szerelmes az egyik huszárra. Az ilyesmik kiderül, az ilyesmit józan ember mindig meglátja részegek között. Pezsgőt ivott az asszony. Lángolt az arca. Rádőjt az ura vállára, belékapaszkodott a karjába, mintha menekülne hozzá. De a szeme mégis csak rá-rávilant a huszárra. Fűvilant a süitött szem, aztán mingyárt leboacsátkozott rá a sűrű pillák. Harapta a szóját az asszony. Sirt. Büntötte magát. Gyötörte a lelkiürdülés. Mindenkiel táncolt, csak éppen „azzal” nem. És talán éppen így áruult el vele mindent. Pompás és retentő volt nézni vergődését a vonzás és a parancs között. Félajult volt, szinte élőhalott, amikor az ura hajnal felé kocsiira ültette, hogy hazavigye a pusztaúra. Buzuczás közben mindenkiel üjelkezett, csókolózott. „Annak” csak az ujjahegyéit adta oda. De ez is elég volt hozzá, hogy megreszkessen az érintésétől.

Vékony, fehér vászonruha volt az asszonnyom. Fázott a hűvös hajnalban. Az ura a térdére tette a lótakarót. Gyöngéden mondta:

— Majd otthon megmelegsünk, szívem! — és kacintott tréfásan.

Az asszony kővévált arccal mosolygott. Biztosan érezte, hogy nési a huszár némán, izsón, sóvárogva, hogy parázslik föl a cigarettája egy kétségbeesett, nagy szivástól.

Amikor elporzott a kocsi, ulánanézem hosszan az üres utcán. Arra gondoltam, hogy milyen drámai komplikáció lenne, ha a sors egyszer próbára tenné ezt a szenvedélyes, erős teremtést: válasszon.

Igy próbáltam megcsinálni.

HUNYADY SÁNDOR

Az I. felvonás Veliszavljevics Dusán házában; a II. felvonás 1. képe a járási főszolgabíróóság hivatalában; 2. képe ugyancsak a Veliszavljevics kastélyában történik. A III. felvonás színhelye: A főbíró lakása. Az I. felvonás mindkét képe a háboru közepe felé, a II. és III. felvonás az impérium átvetelének napján történik.

I. felvonás

1. KÉP

1. JELENET

Szín: Hálószoba egy uri falusi házban. Nyári éjszaka. A háttér két nyitott ablakban keresztül látszik a csillagos ég, Jobboldalt a dupla ágyban a fehér piké takaró alatt békésen szunnyad egymás mellett a házaspár. Dusán és Irina. Azurkék homályban uszák a szinpad. Csak a két ablak között világít, mintha örködné az alvók fölött egy kis kerek fényudvar. Ez a fényudvar az éjjeli mécs sugárköre, amelyben Szent Szávának, vagy Szent Györgynek bizánci stílusú, arany alakra festett színes figurája látható. Ez a kép és ez a mécs olyan házi ikonosztáziónféle, amelyen majd mindenik jobbfejta házban látható a Bácskában és a Bánátban. A mécs mögé néhány szál virág van tűzve. Az egész látványnak sláv jellege van, ahogy a sugárzó kis fényfolt szimboluszerűen uralkodik a képen. Viszont ezzel szemben a nyitott ablakokon át is magyar hangok áradnak be a szinpadra. Lavotta szerendájának hangjai. A szituáció az, hogy éjjeli zenét adnak a ház előtt a faluban tanyázó huszársvadron tisztjei. A muzsika eleinte nagyon halk. A piké takaró alatt egymás felé hajolva, nyugalmasan alszik a házaspár. Hirtelen egy kedves, spicces férfihang szólal meg kint az ablak alatt, ahogy mámoros ember dirigálja a cigányt. Csaholyi hangja: „Vigyázz te bivaly, ne taposd le azt a virággyágot. Gyere lejjebb a bögővel. No elég ebből a nyúlásból. Most azt: „Feketeszáru cseresznye...“. A cigány átvált az új nótára, amelyet a férfihang édes hajlékonysággal végigénekel. Ez már egy kicsit kangosabb zene. A pikétakaró megmozdul. Az asszony felül az ágyban. Figyel. Az alvó urára néz. Könnyű kézrintéssel, halk sugással fölébreszti.

IRINA: Dusán!

A férfit horkanva ébred. Ő is felül. Megérti a helyzetet és mint aki haragszik, mert fölébresztették az álmából, szitkozódik egy verset. Azonban ennek a szitkozódásnak nem szabad sem hangosnak, sem durvának lenni.

DUSÁN: Triszta mu gromoval

IRINA: Nézze meg Dusán, kik azok?

DUSÁN (kikel az ágyból, csak annyi látszik a homályban, ahogy hosszú hálóingben van. Belebújik a papucsába, odamegy az ablakhoz, kileselkedik): Hát persze, hogy a huszárok. (Elcsudálkozik. Tovább leskelődik.) Várjon, ott a gesztenyefa alatt áll még

egy civil. Nem látom, ki az.

IRINA (mint a férfi kibújik az ágyból, odamegy az ablakhoz. Leskelődik ő is): Én már látom. Most szitt egyet a cigarettáján. Látam a paraszánál az arcát. Az a Géza.

DUSÁN: Májkátli! A huszárokat értem, azok ráérnek. De a Gézának föl kell kelni. Dolgozni kell. Mikor fog az aludni? Különbön!? Miért kelne föl? Ő főszolgabíró itt. Ki parancsolna neki? Majd beüzenteti a hivatalba, hogy gyöngélkedik... (Megint halkan, de hosszut káromkodik.) Triszta mu gromoval Nem hagyják az embert aludni.

IRINA: Szeretném tudni, hogy föl mernék-e verni a grófot, vagy a főispánt? (Mintha ki-mondaná a huszárok gondolatát, ideges haraggal.) „Ezeket lehet!“ Vigyázzon Dusán, meglátták. (A hálóingénél fogva hátra huzza a férfit az ablaktól. A zene elhallgat odakint. Egy kedvesen panaszos hang.)

BALÁZSHÁZY: Dusán! Dusán!

DUSÁN: Már megláttak.

BALÁZSHÁZY: Hát nem keltek föl? Hát nem adsz nekünk egy pohár bort, Dusán?! (Négy-öt hang: Dusán! Dusán! A cigánytust huz. Két hálóingés, fésülködő-köpenyes nő suhan be jobbról a színrre, miután előbb óvatosan bekukkantottak és konstatálták, hogy Dusán és Irina is ébren van. A két árny: Danica és Milica. Nem lehet kivenni jól, hogy milyenek. Az egész látvány inkább víziószerű, hogy megmutassa az álmából felmuzzsikált család tollászzkodását: az egész esemény kidulópontját.)

DANICA (a fiatalabb, vékonyabb fehér árny szemmel láthatólag izgatott és boldog az éjjelizene miatt. Kiles az ablakon, visszafordul a férfit felé, rimánkodva): Drága Dusán bácsi, nyitassa ki az ajtót.

MILICA (a terebélyesebb fehér silhouette): Gyere onnan az ablaktól, Danica! Azt akarod, hogy hálóingben lássanak meg a tisztet! (Egy hang odakint: „Kérje meg szent ember Dusánt, hogy nyitassa ki az ajtót!“ Egy másik hang. Pópa: „Jelt Dusán! Maltime, otvori vralat!“ A cigány megint tust huz.)

DUSÁN (nevet is, káromkodik is, bosszusan rázza a fejét.)

MILICA: Na, én megyek, mosdó, kelek föl, főzöm a feketekávé. Tudom, hogy ugyanis az lesz a vége. (Kisuhyn.)

IRINA (az ágya szélére ül, gondolkodik, majd mint aki beletörődött a sorsába): Na menjen Dusán. Engedje be őket. Ugysem tudnánk fölük többet nyugodni. (Spontan mozdulattal megigazítja a haját, aztán földől, valami könnyű fehér fésülködő köpenyt vet a vállára.)

DANICA (aki drukkolva leste, hogy döntene a dologban az öregek, elfojtott boldog kis sikolyat rohan öltözni.)

DUSÁN (a sötétben tapogatózva megkeresi valamelyik butoradarabon a kabátját, fölhuzza és ásitozva kísétől balra.)

IRINA (a szoba közepén áll. Elmosódó

fehér alak. Ásit, aztán nyújtózik egyet. De mindezt valahogy szépen, büszkén, plasztikusan teszi. Ő a hősnő. Odamegy a mosdóhoz, vizet tölt a laborba, előveszi a fogkefjét, Odolt cseppent a szájmósó pohárba. Készülődik a mosdáshoz. Végül a fésülködő köpenyéhez nyul, hogy leessen. Ekkor a szin el-sötétedik, a szinpad elforog. Rögtön utána látszik a második kép szintén kék, éjszakai fényben uszó szinpada. Dusán jobbról lép be. Odamegy a falhoz, fölcavarja a villanyt, amire hangos, győzelmes tus zudul föl az ablakok alatt. Teljes világosságban látható a szin, egy gazdag, de nagyon polgári izléssel berendezett nappali szoba. A bolthajtáson kívül sok apró jel, a zöld zsaluk az ablakon, a fehér fal, a légy ellen szolgáló enyppapír-szalagok stb., hangsúlyozza az első kép benyomását az uri falusi házról. A butorokan fehér vászonhuzat. Néhány vázában óriási napraforgó pompázik. Ajtó jobb- és baloldalt. Az egyik a ház többi részébe, a másik a hallba vagy a feljáróhoz vezet. A háttérben két nyitott ablak, amelyen a zsalu ki van támasztva. A jobb- és baloldalon régi családi képek, a legfeltünőbb helyen egy öreg, nagyszakállú görög-keleti főpap portréja.)

2. JELENET

DUSÁN (a sötétben először csak az alakjának körvonalai voltak láthatók, amint szitkozódva odatapogatózott a falhoz és fölglyjította a villanyt. Dusán kemény, negyvenes férfi. Fekete. Az arcát barnára edzette a szabad levegő. Szakállas. Hatalmas kedélyű, humorra és vadságra és jóságra egyformán hajlandó természet. Furcsa veygülléke a falusi magyar urnak, az arisztokratának és a parasztnak. Most úgy van, ahogy az ágyból kingrott. A haja boglyas, papucsos lábszára meztelen, hálógingere csak egy igen jó zabásu ulstert kapott fel. Az ablakra néz, dühösen hallgatja a lármat. És mint aki mérges, mert fölköltötték az almából, jóízűt szitkozódik): Idile u devlu! (Most az ablakhoz megy, ahol boldog kiabálással fogadják. Kihajlik az ablakon.) Szervusztoi! Jól Jól! Nyitom már! (A bal ajtóhoz megy, kiordít.) Idi Sztévo, otvori vrata! (Visszamegy a szoba közepére, a szemét dörzsöli, hatalmas ásitozással, nyújtózással az álmot ropozatja ki magából, aztán ahogy rendbe jön, harcra kész arccal néz a bal ajtó felé, ahonnan már hallatszik a közeledő vendégek zajongása.)

3. JELENET

Dusán, a főbíró, a pápa, Balázsházy főhadnagy, Csaaholyi hadnagy, Jankovics hadnagy, Berzétéy zászlós, négy cigány, Sztévo, az inas (A vendégcsereg batröl özönlik a szinre. A cigányok félgözzel, bizonytalanul, de folyton cincogva, azonnal felsorakoznak a háttérben. A cigányok egészen komisz, falusi malac-banda tagjai. A rendező szabadra engedheti a fantáziáját, hogy olyan füstösre és toprón-

gyosra csinálja őket, ahogy csak akarja. Mielőtt elhelyezkedtek, sóváran néznek körül a cigányok. Az van a szemükbe írva: Mit lehet itt lopni vagy kapni? A főbíró és a pápa oldalt előrehuzódnak. A huszárok középen nyomulnak föl és sorba végigötelgetik a háziurat. Vidám, kényes, kedves, fiatal tiszték, félmámoros állapotban. Piros nadrágot viselnek, nyári bluzt. Még csak a háboru közepe felé járunk, nem nyelte el egészen egyéni színeiket a csukaszürke világ. A kardjukat leoldva a hónuk alatt tartják. A vállszinör-jukban virág. A legfiatalabbnál nagy fehér-rőzsa csokor van.)

DUSÁN (ölelkezik a huszárokkal, ütögeti a hátukat): Szervusz Gézal Hé pápa! Isten hozott benneteket! (Az egyik tiszt karja közül dirigálja az inast, aki a küszöbön állva várja a parancsot.) Sztévo! Daj mi crvenu vinu, belu vinu, crni kafu, i mineralnu vodu! (Az inas eltűnik.)

CSAHOLYI: Kunsági ember vagyok, de annyit megtanultam ebben a garnizonban, hogy crvenu vinu vörös bort, vinu belu meg fehér bort teszen. Igaz-e, Dusán?

DUSÁN (nevet): No, örülök, hogy ilyen jól megtanított a Bácska.

JANKOVICS: Vodu mineralnu meg annyi, hogy ásványviz. Hogy minden fontos dolgot tudjal már, ami köll ezen a világon a spricerhez.

BALÁZSHÁZY (a házigazdához): Hát igaz, hogy mi a éccaka kiszivattyuztuk az egész falut. A liszti kantonon kezdük. Járunk a patikusnál, az állatorvosnál... (A főbíróra mutat.) Meg ennél. Felköltöttük a szent embert is. (A pápára néz.) Csakhogy ennek nem lehet lenyelni a borát. Egérszagu. (Pápa heves mozdulatokkal, nagy arcjátékkal tiltakozik. Balázsházy zavartalanul folytatja.) ...de még sem azért mérészeltünk felmúszikálni uri házat, mert kifogyott az ital...

DUSÁN (kiváncsian): Hanem hát?

BALÁZSHÁZY (magyarázta): Ülünk barátom, vacsora után az étkezőben, hát egészre csak jön a távirat, hogy szedjük a sátorfánkat, reggel hatkor indul a frontra a svadron. Így hát bucsuzni jöttünk.

DUSÁN (sajnálkozó, nagy meglepetéssel): Ejnye, no! Aztán hová mentek?

CSAHOLYI (közbevág): Volhyniába. Körülbelül abba a Stellungba, ahonnan Gézat küldték vissza februárban a meglőtt térdivel, nyomorékon. (A főbíró felé int.)

FŐBÍRÓ (körülbelül olyan koru, súlyos, de nem elhízott, érett férfi, mint Dusán. Nincs rajta knickebocker vagy csizma. Igen urias öltözködésében éreztetődik, hogy salun élő ember. Ő a járás főszolgabírája. A megye egyik kiskirálya. Nemes, magyar ur. Haragszik a nyomorék szóért és nyugalmas górombasággal utasítja vissza.) Nyomorék a szemed világa. (Könnyű, csöppet sem anti-patikus bicgéssel, középre megy az asztal-

hoz, cigarettát vesz ki a skatulyából, rágyújt.)

DUSÁN (megkülönböztetett barátsággal a főbíróhoz): Hígyjek ezeknek, édes Gézám? Csak heccelődnek ezek, vagy igazán mennek?

FŐBÍRÓ: Mennek szegények. Butaság is; hogy az éjszaka devernáznak, ahelyett, hogy kialudnák magukat.

BALÁZSHÁZY (Dusánhoz): Isméllem hát, azért jöttünk, hogy bucsuzzunk. (Melegen.) Köszöni pajtás az őrnagy a kölcsönautót. Hajnalban visszaküldi. Meg a szénát, meg az istállóhasználatot. Meg mi is köszönjük a sok jót, amiben részünk volt nálad. (Nyújtja a kezét.) Szerettünk volna kezét csókolni a feleségednek is, meg a testvérednek, meg a kis hugodnak...

DUSÁN: Iszen kezét csókolhattok. Itt lesznek mingyárt. Kiugrasztottátok őket is az ágyból. (Végigné néz magán.) Csakhogy ők nem jöhetnek így, felpucéran elétek. Most öltöznek.

BERZÉTEY (telkesen): Zsivió!

DUSÁN (megesődjélja a fejét): Ilyen hirtelesen! No hát sirni fog a hugom! Hanem a feleségem fejét megfájdítottátok. Megfájult a feje, ahogy felébredt a cigányok kárlásán.

(Az inas, egy boglyos kis kölyökkel, meg egy mezillásbas, katrincás cselédlánynak a segítségével már percek óta hordja az italt, Rengeteg italt hoznak. Nagy dészákban jeget, butéllákat, ásványvizet palackokat. Tálcán poharakat. Kancsókat fejt vörös és fehér bort. Egy óriási szalmafonat demiónt. Dusán a dialog alatt már töltögetni kezdi a poharakat. A cigányok olyan mohón nézik, a nyakukat forgatva, a felvonuló italokat, mint a kutya a szalonndát.)

CSAHOLYI (a demionra mutat): Mi van ebben a flaconban? Parfüm?

DUSÁN (kacsint): Olyasvalami. Szilvaparfüm. Még az apám főzette. Zsebkendőre lehetne cseppenteni. Szagoljad csak meg, elájulsz tőle. (Nagynehezen felemeli az óriási szalmafonatu korsót, az asztala teszi, kihuzza a dugóját, kínálja a huszárnak, hogy szagolja meg.)

CSAHOLYI (odaszagol az üveghez, aztán rettenetesen prüszköl): Méreg van ebben. Te! Meg akarsz mérgezni bennünket! (Nevet, aztán felkapja a fejét, kiegyenesedik, mert balról jönnek a ház hölgyei.)

4. JELENET

Voltak, Irina, Milica és Danica.

(A három nő sorban egymás után vonul be a színpadra. Első Irina, a ház asszonya, utána Milica, a sógornője, majd Danica, a sógornőjének a leánya. A nők könnyű nyári ruhában vannak, a forró bácskai éjszakának és a tízennégy év előtti divatnak megfelelően. A tiszték, mikor a hölgyeket meglátnak, keményen kihúzzák magukat, nagy sarkantyupengéssel tisztelnek.)

IRINA (magasra nőtt, izmos, karcsu, fekete asszony, valamivel túl a harmincon. Nagygon urias jelenség, de még sem sima, tár-

saságbeli dáma. Ahhoz tulságosan sok benne a szenvedély. Nem mosolyog. Sötét fejét büszkén felszelve, egyenesen tartja a vállát, úgy jön be a színpadra, a két másik nő előtt, mint a királyné, csöppet sem nyájasan): Jóestét vagy jóreggelt? Azt sem tudom, mivel illik ilyenkor megkínálni a vendégeket? Csirkét süntessek, vagy fekete-kávét adjak maguknak?

CIGÁNY: Csirkét.

CSAHOLYI: Ekkis bort kérünk instálom. Hogy bucsuzóra kocinthatassunk még egyet-kettőt a Dusánnal!

IRINA (az urára néz): Dusán, öltözzön fel! Ha nem röstelli magát a barátai előtt, hát szégyelje magát előltem...

DUSÁN: Jól van no, (Egy lábra áll, az egyik lábával megvakarja a másik mezítelen lábát.)

CSAHOLYI (nézi Dusán lábát): Már az igaz, hogy pocsek vagy ezzel a csóré lábszárral. Megjegyzem, bennünket is izgat a papucsod. Mert mi aztán sokáig nem fogunk mostan komótlizálni, hogy a frontra dirigálták a szádatot.

IRINA (szárazon): A frontra mennek?

CSAHOLYI: Oda, kisztihand! (Kis szünet után, gesztussal.) De ne tessék félni, nem amarra le, hanem amoda fel a muszkára.

IRINA (Összehuzza a szemöldökét): Ne kötekedjék. (Hátat fordít.)

MILICA (Dusán testvére. Pirosan, kövéren, kicsattanó egészségben, jókedvű, kedves vidéki dáma — nagy őszintén): Ejnye, igazán sajnálom. Ha megírják a címüket, majd küldünk a Danicával tábori lapot.

DANICA (finoman nevet, de mégis egy kicsit mezei virágnak maradt, bájos, fiatal leány. Van benne valami fiús frissesség és merészség. A hír szemmel láthatólag lecsujtja.) Elmennek? (Jankovics felé) Amikor már úgy megszoktam a szerváit. Nem lehetne valamit csinálni? (A tiszték nevetnek, intenek, hogy — nem.)

MILICA: No már bor ide, bor oda, látom én az orrukon, hogy a sok 'szürcsölésre' rágnának is maguk valamit. (Élénken kiestet, nyilván, hogy intézkedjék a harapni-való felől.)

BALÁZSHÁZY (Irina felé): És ebből az alkalomból, az utolsó estén, hadd mondjuk meg, mennyire a szívünkbe zártuk a nagyságos asszony házat minden lakójával egyetemben. (Int a zászlósoknak.) Na te rántottahaju! A csokrot!

BERZÉTEY (előre csetlen a sarkantyujával a háttérből, a virág kezében): Nagyságos asszony, engedje meg... Ezt a bokré-tát.

IRINA (nem hagyja befejezni a mondatot, szigoruan): Hagyja csak, láttam, hogy itt szedte a kertben az imént. Az én szegény rózsám! Az utolsó rózsák az idén!

CSAHOLYI (rárivall a zászlósra): Mondtam, te bicskás, már a patikusnál, hogy

gondoskodjál virágról. Most letakarodsz a kertbe, visszarakasztod a rózsákat a fájukra. De jól odanyálazd őket, mert ha egy le talál hullani...

IRINA (*bosszankodva*): Ugyan. Szamárság. Adja ide azokat a virágokat. (*Elveszi a bokrétát és beleteszi az asztalon egy nagy, üres vázába, aztán körülnéz, mintha vizet keresne.*)

JANKOVICS (*fölvesz egy ásványvizet üveget*): Tessék, tán egy palack Giesshübert tölteni rá, meg három deci fehér bort. Hadd kóstolja meg ez a szerencsétlen virág is, micsoda jótétemény ilyen nyári időben a hideg ásványvizet fröccs. (*Segít az aszszonyoknak a bokréta elrendezésében és csakugyan ásványvizet meg bort tölt a vázába.*)

FŐBIRO (*csöndesen odamegy az asztalhoz és kezét csókol az aszszonyoknak, aki rá egészen más szemmel néz, mint a többi férfitre.*)

DANICA (*közelebb megy a tisztékhez*): Én igazán nem tudom, mit csinálók itt maguk nélkül! Azt hiszem, hazamegyek Szentmárára, vagy fölmegeyek Pestre.

JANKOVICS (*curukkol a lány előtt*): Ne jöjjön ilyen közel hozzám Danica! Csupa spirituszt lélegzünk. Meg lehetne gyujtani a lelhelletünket.

DANICA: Én nem utálok a borszagu férfit. Megszoktam itt a megyében. Szőleje is van az apámnak. Hanem udvarolt nekem a télen egy képviselő. Annak promencliszagu volt a lélegzete. Azt nem szerettem. Mindig arra gondoltam, hátha odvas foga van szegénynek, az ellen eszi az erős cukrot.

BERZÉTEY (*telkesen*): Maga a mi emberünk Danica!

JANKOVICS (*rajongva*): Danica drága! Már engedje meg, hogy így szólítsam. Tekintettel az éjszakai időre. (*A két huszár közrefogja a leányt és tüzesen udvarolni kezd. Dusán nagy szakértelemmel töltögeti a bort, a pópa, aki szakállas piros, jalusi ember, odalép a főbíróhoz és sugdos a fülébe.*)

IRINA (*a cigányokhoz*): Hát maguk? Bort akarnak vagy pálinkát?

A PRIMÁS: Hát csirkéről volt szó!

CSAHOLYI (*elragadtatva*): Hej, de jól vagyunk! Hej, de pompásan érzem magamat! Csókolom a kezét, igazon velünk! (*A járta néz, az öreg fő-pap képére.*) No, te kis öreg! Hát te hogy vagy? Nem izzadsz te abba a nagy szakálladba? Hogy csókolnám a zuzádat! (*Nem veszi észre, hogy a háziasszony milyen villogó szemmel nézi és nevetve fecseg tovább.*) Te Dusán, én nem gondolom, hogy okos viselet volna az ilyen köldökig érő szakáll. Hiszen nyáron, te, olyan meleg lehet ennek a kis öregnek is a mellén, hogy megfőne a tojás a szakállá alatt...

IRINA (*ingerülten*): Miket beszél itt maga összevissza?

CSAHOLYI (*észbekap, riadtan dadog*): Instálalom én...

IRINA (*egyre nagyobb dühben*): Vegye tudomásul, hogy ezen a képen az én nagyapám bátyja van megfestve. A metropolita, aki pestisben halt meg, mert a járvány alatt öreg kezével maga ápolta a betegeket. Ó magának nem kis öreg, akinek tojást lehetne főzni a szakállá alatt!

DUSÁN (*ijedten csillapítja a feleségét, aki egyre veszedelmesebb szenvedéllyel kezd beszélni*): Csutil! (*Át akarja ölelni az aszszonyt.*)

IRINA (*bőszülten háritja el férjét — Csaaholyihoz*): Az ellen nem tehetek semmit, hogy fölverik a házunkat éjszaka, mint a csapszékét. Ez az uram dolga. De azt már nem tűröm el, hogy itt a szemem előtt, a füleim hallatára figurázzanak ki olyan dolgokat, amik nekem egy cseppet sem neveltségesek.

DUSÁN (*könnyörögve, jelentősen*): Csuti...

CSAHOLYI (*egészen kijózanodva, lovagián*): A nagyságos asszonymak tökéletesen igaza van. Nagyon szegénylen magam, hogy ilyen nevelten voltam. Részegen sem fogok többet ilyesmit tenni. (*Összeült a sarkantyuját, dnnepélyesen.*) Bocsnátot kérek.

IRINA: Bocsnát! Bocsnát! Könnyű kimondani az ilyen üres kis szót. Inkább azt állanak meg, hogy ne juttassák az eszünkbe mindennap százszor, százféle csipkelődéssel, hogy kik maguk és kik vagyunk mi?! (*Főllángoló haraggal*) Akármilyen piros nadrágot viselnek, soha nem fogom a kedvükért elfelejteni, hogy a vér szerint való testvéreim ott verekednek a Duna másik oldalán. Rongyosan! Éhesen, bocsorosan! Ahogy annyiszor hallottam maguktól!

DUSÁN: Csutil! (*Az asszony tüzes attackja alatt még megkockáztat egy bizonytalan csutilt, de azért úgy áll oda a felsége mellé, szikrázó szemmel, bátran, mint aki szívesen összevágatja magát vele, ha kell.*)

CSAHOLYI (*először ijedten, majd haragosan, végül bámulva nézi az asszonyt, Spondán elragadtatással*): Eszem a lelkit! Be tesz nekem, amikor ilyen haragos, (*Erre a replikára Danica és a pópa megkönnyebbülten felsóhajt. A huszárak elnevetik magukat. A főbíró Csaaholyi vállára teszi a kezét, igen meleg mozdulattal, mintha gratulálna neki, amiért ilyen jól eltalálta, hogy mit mondjon.*)

IRINA (*Tudja, hogy alul maradt, de azért tovább makacsodik.*) Az ilyesmire persze nem tudok felelni! (*Idegesen fordul az asztalhoz, a virágok rendezéséhez menekül. Csönd.*)

BALÁZSHÁZY (*érzi, hogy valamit kell*

mondani. Rövid gondolkodás után Dusánhoz): Te Dusán! Láttam én, hogy álltál oda a feleséged mellé. Hát jól van. Így kell azt csinálni. Kifordulna a borod a számból, ha másféle ember lennél. Érttem én, hogy keserves lehet az embernek itt lenni velünk a napos oldalon, amikor az atyafisága amoda át ázik az esőben. Hanem attól, amit a fajtádról tartok, bátran kocinhatasz velem. (Fölvesz az asztalról egy poharat, Dusánra néz, gondolkodik.) Hogy a fenébe is nol Hát valahogy ugy, hogy elveink fentartásával! (Kocintásra nyújtja poharát.)

DUSÁN (egyre boldogabban, egyre csillogóbb szemmel hallgatja a huszárt. Főlkapja a poharát, vadul kocint, fenéki kiissza a bort, aztán elhajítja a poharat. Balázsházy nyakába veti magát, mindkét orcáját csattanósan megsókolja. Csak dadogni tud a felindulástól.) Te... Te... Ó, Te drágo moj, szrcemoj! (A cigány a csokolózás láttára kúrta, de zajos tust huz.)

IRINA (még mindig bosszus): Maguk mind a ketten komédiások!

BERZÉTEY (Irinához): Ugyan ne tessék már ilyen morcosnak lenni. Nem hiszem én, hogy igazán haragudni tetszik ránk — sziviből. Biztosra veszem én, hogy akár engem is sajnálna nagyságos asszony, ha egyszer csak meglátná, hogy... (intó nálja és tréfásan mórlikálva énekelni kezd a háboru alatt közismert nótát)... Ellőtték a jobbkaromat, folyik piros vérem...

IRINA (a fiu szájára teszi a tenyerét, melegen): Elhallgasson, haszontalanjal... Molim vasz drzste uszta!... Megadom magam, na! Én vagyok a buta! (Mosolyogva néz a husárookra, megrázza a fejét.) Hanem azi az Isten sem veszi el maguktól, hogy kedves szerzet maguk. Ugyan honnan szedik? A rizlingből? A furmintból?...

JANKOVICS: Alighanem a lótlul kapjuk el, kiszitland. Mert emberről nem igen ragad a kedvesség. Hanem ha tetszik a nagyságos asszonynak, ez a huszár-iz, ajánlom, kósolja meg, amig nem késő. Mert már nagyon szedegetik el tőlünk a kedvünkkel együtt a lovat, a csizmát, a csákót. Nagyon kezdünk instálom kifele mendegélni a divatból. Ujvidéken az Erzsébetben már nem is rám mosolyog először a kaszirnő, hanem a repülőtisztre, a fliegerre. Rázza ki a hideg, annak van sikkes szolgálata mostan.

5. JELENET

Voltak, Milica.

MILICA (középről jön, mögötte a cselédek stéppje, akik mindenféle asztalra való holmit cipelve mennek át a színen: Irinához): Hát én ugy gondoltam, ha megengeded, hogy az ebédülőben terítették. Nagyobb a hely, jobban térünk. Meg ott linoleum van a földön, van hová csapni a poharat. Sajnálom ilten a teppichet. Ott van ni, már

ki is égették! Danica, szedd föl azt a csutkát! (A szőnyeg egy pontjára mutat. Danica, Jankovics és Berzétéy egyszerre nyulnak a cigarettavég után. Összeittik a fejüket. Nevetnek. Jankovics pofont int a cigányoknak, akik vihogni merészelték.)

CSAHOLYI (Milicához, elhülve): Hát ez meg micsoda, könyörgöm? (Az inasra mutat, aki most meggy keresztül a színen, óriási tálat cipelve, amelyen malomkerék-nagyságu megszegett sajt van.)

MILICA (odanéz): Egy kis sajt. Szereti?

A PRIMÁS (szedelőzködik): Mi is odamegyünk az ebédülőbe, kezüket csókolom?

MILICA: Azt hiszed tán, hogy itt hagyunk titeket magatokra? Hogy kilopjátok a falból a szeget. Aztán a lyukból a levegőt?

A PRIMÁS: Azt tetszik gondolni, hogy mi?... (A lopás nemzetközi kanyarító mozdulatát csinálja a kezével — szemrehányó és panaszon hangon.) Á, könyörgöm! Nem olyan ez a zenekar! (Büszkén néz hátra a füstös, rongyos cigányokra.)

BALÁZSHÁZY (a cigányokhoz): Fanfuri! Te felelsz nekem a bandáért. Ha itt valaminek lába kél, akkor nekem meg kezem talál támadni!

AZ INAS (megjelenik az ajtóban): Megterítettünk.

MILICA: Na, terítve van! (Irinához.) Kázi nyemu neka dogye nutra!

IRINA (melegen): Dogyite ovamo goszpodinel! Aki éhes, egyék, aki szomjas, igyék. (Kimegy jobbra, utána Milica, Danica, a tisztek, végül a banda, amely utközben cincogni kezd valami indulót.)

6. JELENET

Dusán, a Főbíró

DUSÁN (taszítja a főbíróat az ajtó felé): Parancsolj hát te is, édes Gézám.

FŐBÍRÓ (energikus mozdulattal beteszi az ajtót): Maradjunk csak! Beszédem van veled!

DUSÁN (békésen): Jó. De elébb tán egy pohár bort. Majd aztán...

FŐBÍRÓ: Majd aztán, majd aztán! „Majd aztán“ — berugsz. A józan fejjeddel akarok beszélni. Baj van.

DUSÁN (optimistán): Baj? Micsoda baj? Nem jegyeztem elég hadikölcsönt? Hát jegyzek még. Visszavonták a fölmentésemet? Hát majd berukkolo. Ugyis nőni kezdett a pocakom. (Nevet.)

FŐBÍRÓ: Majd nem nevensz te mindjárt. Följelentettek téged a katonáéknál, Ujvidéken a parancsnokságnál, hogy a mult héten Arangyelovác fordulónapján a pápa itt imádkozott a házadban. Szent Száva mécsese alatt — Péter királyért, a vajdáért, a szerb fegyverek győzelméért. Mit tudom én, miért! Az van a feljelentésben, hogy ott térdeltetek mind, te meg az egész

családod, meg a belső cselétek. (Szigoruan.)
Igaz-e?

DUSÁN: O, bozse moj.

FŐBÍRÓ: Az egyik irnokod jelentett föl. A te saját külön gazdasági irodádból. (Kivesz a zsebéből egy cédulát, megnézi) Nikies Pántónak hívják. Mért haragszik rád az az ember? Mit csináltál vele?

DUSÁN: Kikergettem az irodából. Felmondtam neki. Haszontalan dög volt. Lusta. Összejátszott azzal a tolvaj magtárossal. Macerálta a kis parasztlányokat. De nem is azért tette a disznó trahomás, a disznó. Fél a katonáktól. Biztosan be akarta magát hizelegni a hatóságoknál.

FŐBÍRÓ: Szerencsére úgy fordult az ügyed, hogy a katonák nekem adták ide. Vizsgáljam ki, tegyek róla jelentést. (Erősen megnézi Dusánt.) Hát majd én elkenem valahogy ezt a dolgot.

DUSÁN (izgatottan hizeleg): Kiskirály vagy te ebben a járásban. Megteheted, ha akarod.

FŐBÍRÓ (ridegen): Majd később megmondom, hogy miért csinálom. Itt van még az udvaron az az ember?

DUSÁN: Az irodából már kirepült. De amíg a felmondási ideje lejár, még itt döglik lent az íspánházban.

FŐBÍRÓ: Hozasd ide, hadd nézzek a szemébe. Jó az illet elintézni azon melegében.

DUSÁN (nagy zavarban): De...

FŐBÍRÓ: Értem, félsz, hogy ki találja itt is tátani a száját. Ne félj. (Keményen.) Tudok én úgy vallatni, hogy azt mondja, amit én akarok, nem ami neki tetszik. Hivásd csak.

DUSÁN: Az Isten áldjon meg tégedet. (Balra megy, kinyitja az ajtót, bekiált) Joco!

7. JELENET

Voltak, A pápa

PÓPA (kidugja a fejét, aztán kijön): Te kiáltottál Dusán?

DUSÁN: Én. Feljelentettek a katonáéknál, azért a kis imádságért.

PÓPA (ijedtében leül): Jézus Mária, Szent József! (Keresztet vet.)

DUSÁN: Ne citerázz! A főbíró urnál van az ügy. Ó meg nem csinál nagy hacacárét belőle.

PÓPA (hálatali pillantást vet a főbíróra): Nem is volt semmi! Csak éppen a szegény halottakért fohászokdtam.

DUSÁN: Hagyd csak, most eridj le az udvarra, vedgy magad mellé az öreg inast. Oszl keressétek meg a Pántót, tudod, azt az irnokot az irodából. Huzzátok ki a vackából. Hozzátok ide! Ha nem akarózna jönni, fogja meg két béres, ugy hozza.

PÓPA: Nincs mérges kutya a cselédudvaron? (Kimegy.)

8. JELENET

Dusán, a Főbíró

FŐBÍRÓ: Tudod-e, mi jár a háboru idején az olyasmíért, amivel vádolnak? Vagyon-elkobzás, internálás, börtön. Elvihetnek földet talicskázni Péterváradra, a sánra. Bolond vagy te ezekkel a juxokkal. Itt akarod hagyni a birtokot, a feleségedet? (Mert Dusán közbe akar szólni.) Hallgass. Nem akarok semmit kérdezni tőled. Azt se akarom, hogy hazudj, azt se, hogy olyanokat találj mondani a szemembe, amitől aztán nem tudnám félrelökni ezt a moslékosdészsát.

DUSÁN (fogcsikorgató alázattal): Köszönöm.

FŐBÍRÓ: Ne bigyjed, hogy a te szép szemédért teszem. Az a nézetem, hogy amíg rendben beadod a gabonát a Haditerménynek, amíg nem tartasz fegyvereket a pincédben imádkozhatsz, akiért akarsz, érezhatsz ahogy tetszik. A többivel együtt majd csak kibírjuk a pápa imádságát is. Nem veszélyes. De abból bolond kalamajka lenne, vesztel elkeseredés, felzudulna az egész szerbség, ha téged elvinnének kényszermunkára, kubikozni. Látod, kímületom a kártyámat. Nem tartozol nekem hálával. Nem szívesség. Csak közigazgatási kényszerűség amit csinállok. A megye békéjéért.

DUSÁN (tompán): Ugy is köszönöm.

FŐBÍRÓ: Hanem az én véleményem, csak az én véleményem. Te! Elég, ha valamelyik mocskos kis ujság, vagy valamelyik stréber jegyző a szájára vesz és elvesztél. És elpusztulok veled együtt én is. Mert veled együtt a becsületeimmel játszom én is, akármilyen igazam legyen Isten színe előtt. Te! Tudod-e, hogy én most a kezembe adtam a fejemet? Hallod-e, törődöl te az én fejemmel? Az én becsületeimmel? (Keményen Dusán szemébe néz.)

DUSÁN (állja a tekintetet): Törődöm pajtás. A tűzbe mennék érte.

FŐBÍRÓ: Jó. Elhiszem, hogy vigyázni fogsz ezután. Hát akkor most egyebet kérek tőled. (Váratlanul, nagyon melegen.) Nem tudnál magaddal valamit csinálni? Magadba? Ott belül? Ne tegyél kivételt velem, meg a huzsárokkal, meg a patikussal, meg a doktorral, akiket ismersz. Nem tudnál bennünket megszeretni? Ugy, ahogy vagyunk, mink együtt... magyarok. Nézd csak, muszáj neked azt érezni, hogy nem vagy te idegen közöttünk. Volt itt valaha valaki igazságtalan? Van itt kétféle mérték? Nem egyformán bannak itt minden uriemberrel? Nem kaptál meg mindent a munkáért, ami dukál? Módol, rangot, vagyont, tisztességet. Hiszen kaszinótag lehetnél te Pesten. Képviselő. Ott ülhetnél a képviselőházban.

DUSÁN (keserűen nevet): Áá, nem való az nekem. Nem vagyok én akkora ur. A Dungyerszkyeknek való az, a Gedusnak.

FÖBIRÓ: Tudod-e, hogy már olyan rossz híred van mindenfelé, hogy megszólnak, amiért ide járok. De már magamtól sem jönnek, ha nem volna veszedelmes. Már csak azért jövök, hogy ne szégyeljem magamat. Hogy ne gondoljam magamban: azért nem jövök, mert gyáva vagyok. (Lágyan.) Hát azt akarod te, hogy kimaradjak innen töletek?

DUSÁN: Esküszöm, ha elmaradnál, odamennék Géza-napkor a házad elé, letérdepelnék a küszöbödre, úgy rimázkodnálak vissza magunkhoz. Nincs nekem veletek semmi bajom. Te tudod, mennyit járok Pestre. Mennyi érdelem köt oda. Mennyi seft! Milyen jól találom ott magamat. A színházban, a Hungáriában, a trappversenyen. Tudod te, hogy szeretem a nótákat, a módot, ahogy mulattok. Te igazán, szinte jobban tudok magyarul, mint szerbül. Szégyen, de nem ismerem már olyan jól a szerb nyelvnek az uri fineszt. A cselékekkel csak elbeszélgetek itt. Hanem ha Belgrádba meghívnak valami uri szalonba, ajajaj... (Csak kémozdulattal mutatja, hogy milyen baj lenne akkor.)

FÖBIRÓ: No látod!...

DUSÁN: Csakhogy az valami más. Néha történiik valami kicsiség, meglátok egy szerb sebesültet a zimonyi katonakórházban. Szakasztott olyan, mint én, mintha ikrek volnánk. Valamit olvasok, valami szitkot az újságban és meleg lesz tőle a fülem. Megvadulok. Mintha kürtszót hallanék messziről. A fajtám. Nem is kívánom, édes Gézám, hogy értsd az ilyesmit. Honnan ismerhetné? Te itthon élsz a magadéi között, uri sorban. De én?! Nekem muszáj olyankor valamit csinálni! Valami boldogságot! Minden érdelem ellen, ahogy mondd, valami juxtot! Beledögölnék, ha nem csinálnám! Egyebet nem tudok mondani. Moj szrcel! Ha ez nem elég, (lehajtja a fejét) akkor csakuk be pajtás, mert én semmi módon megtagadni nem fogom, hogy kik közül való vagyok.

FÖBIRÓ (lemondóan legyint a kezével, nagyot sóhajt): Az Isten tudja, micsoda mangalica vagy te, miféle korpával lehetne téged magunkhoz édesíteni? (Bátról közeledő láрма hallatszik.) Na, itt a pápa.

9. JELENET

Főbiró, Dusán, Pópa, Pántó

(A pápa a karjánál fogva hozza Pántót, aki szemmel láthatólag ellenkezik. Az ajtóban pillanatra felbukkan egy tagbaszakadt paraszt alakja. Ez segített utközben a pópának.)

PÓPA (mint aki fáradságos munkát végzett): Evoga! (A szoba közepére cipeli, ott végre elereszti Pántót.)

PÁNTÓ (sovány, sötétképű, cigányhajja ember. Borzas. A vackából huzták ki. Nem is tudott egészen felöltözködni. Rendetlen. A cipője nincs befűzve. Nadrágos ember, de

annak aztán a legalja. Rá van írva a hét főbűn, különben nem ostoba arcára. Anyyira meg van réműlve, hogy köszönni sem igen tud, amikor a pápa elereszti. A menekülést kereső patkány riadalmával néz körül).

DUSÁN (a falhoz támaszkodva, zsebre tett kézzel fixirozva Pántót).

PÓPA (óriási tarka zsebkendővel törölgett izzadó homlokát): Nehezen gyűit.

FÖBIRÓ (azzal kezdi a vallatást, hogy előbb hosszán, némán, hidegen néz rá a delikvensre. Aztán amikor Pántó már szinte didereg a félelemtől, száraz hangon megkérdi): Hány éves maga? Miért nem katona maga?

PÁNTÓ (tétova mozdulattal a szeméhez nyul. A trémától reszkető, tompa hangon): A szemem...

FÖBIRÓ: Trachomás, mi? Trachomát kent a szeméire, mint a parasztlak, akik a katonaságtól félnek? Maga a tanítóképezdébe is járt. Nem röstelli magát írástudó, nadrágos ember létire? (Dusánhoz.) Mit gondolsz, mennyi ilyen trachomás gazember van a járásomban? Meg se mondom!

PÁNTÓ (a kalapját gyűri zavarában, valami nyekereg): Én, nagyságos ur...

FÖBIRÓ (irgalmatlanul): Akkor beszéljen, ha kérdezik. (Körülsetáltatja, minden oldalról megvizitálja, aztán szembe áll vele, a mel-lén összefogja a karját. Halk, hideg fenyegetéssel.) Micsoda jegyzőkönyvet írt maga alá a körletparancsnokságnál?

PÁNTÓ (rettegve): Az ugy volt...

FÖBIRÓ: Ne adjon elő hosszú történeteket. Én olvastam azt a jegyzőkönyvet. (Föl-emeli a hangját.) Halljam, merje itt előttem a szemébe mondani a nagyságos urnak, amiket ott aláírt!

DUSÁN (előrelép, szembefordul Pántóval, fölemelt homlokkal, várja a vádat).

PÁNTÓ (körűlnéz. Sarokbaszorított róka. Hallja a szomszéd szobából kiszűrődő muzsikát. Látja a falnak támasztott huszárkardokat, a Főbirót, Dusánt, a Pópát. Érti a helyzet veszedelmét. Nem mer felelni, csak a kalapját győtri, a szemét a földre sűti).

FÖBIRÓ (kis szünet után): Na, látom, hogy micsoda magal Bitang árulól (Ellentmondást nem tűrő hangon.) Az? (Rettenetesen.) Kérdeztem! feleljen! Az?

PÁNTÓ (aljas alázattal, beleegyezően biccent).

PÓPA (megkönnyebbülten felsóhajt, megfenyegeti Pántót).

FÖBIRÓ: Nahát tudja meg, hogy az én kezemben van az ügye. Délelőtt bejön hozzá-m a hivatalba. Új protokolt csinálunk. Majd abból, amit mondd, meglátom, hogy mi történiik magával? Megértette?

PÁNTÓ (miközben alázatos pózban, de feneketlen gyűlölettel nézi a főbirót): Igenis, nagyságos ur.

10. JELENET

Voltak, Csaholyi

CSAHOLYI (*kijön a szomszéd szobából*): Kifogyott odabent a cigarettái. Nem maradt a skatulya itt az asztalon? (*Mámorosan odabokázik az asztalhoz, rágyújt, közben meglátja Pántót.*) Hát ti mi a fenét csináltok itten?

FŐBÍRÓ: Egy komisz frátert abriktolunk.

DUSÁN: Egy komisz árulkodót, aki feladott engem tinálatok. Hogy én így, meg úgy, meg amúgy...

CSAHOLYI (*odamegy Pántóhoz, megnézi*): Fúj, de förtelmes ábrázata van ennek az embernek. (*Dusánhoz.*) Te, hagyok én itt neked egy őrmestert. A Sárközyt, Annak akkora tenyere van, mint a tekenő. Majd az kipofozza belőle a kutyaságot! (*Fütyörészve, nagy sarkantyupengetéssel visszabokázik a mulatók közé.*)

11. JELENET

Voltak, Csaholyi nélkül

DUSÁN (*Pántóhoz lép. Szinte gyerekesen henegeve*): Nahát, most láttad! Ezeknél akar-tál spiónkodni te rám? Te disznó! Szerb vagy te? Disznó vagy tel Szvinyaszil! Ti szvinyal Phil! Phil! (*Közvetlen közelből arcuköpi Pántót.*)

PÁNTÓ (*a kabátujjába törli meggyalázott arcát, közben leejti a kalapját, lehajlik érte.*)

FŐBÍRÓ: Ma megkapta, amit megérdemelt. Minek macerálja ilyen sületlen följelentésekkel a hatóságokat. Most hordja el magát innen

PÁNTÓ (*mindenfelé meghajlik. Olyan gesztussal köszön el és vonul ki, hogy minden földöncsuszó alázatában is kell valami féltelmesnek, fenyegetőnek lenni.*)

12. JELENET

Voltak, Pántó és később a Főbíró nélkül, egy pillanatra Berzétéy

FŐBÍRÓ: Még most is ludbörözik a hátam, ahogy ez az ember megnézett. Nem lesz jó dolgom, ha egyszer a kezébe kerülnek... (*Odabent nagy kiabálás.*) Géza! Géza!

BERZÉTEY (*kidugja a fejét az ajtón*): Gyere csak, Géza bátyám! Koccintani akar veled a nagyságos asszony! (*Kijön, a karjánál fogva beviszi a Főbírókat a másik szobába.*)

PÓPA (*rajongva néz a Főbíró után*): O kako szi ti dobar csovekl! Ljubim te szreul! Hogy én milyen papucsot stikkeltetek ennek a feleségemmel

DUSÁN: Na, gyerünk befelé mi is. Öblítsük le azt a sok piszkot. Mert én akkorát iszom most erre az ijedelemre, de akkorát! (*Sebesen megindul a Pópával együtt jobbra. Utközben hirtelen meggondolja magát. Megfogja a Pópa karját.*) Miszlim, biteye bolje

Joco, kad ti szad kutyi idis, i szpavas! Eridj haza Jocol! Minek sirjon a feleséged?

PÓPA (*inkább maradna*): Odabe hagytam a kalapomat.

DUSÁN: Kiadom én a kalapodat, Jocol! Bent fognának, ha bemennél! Szervusz! Laku noty Jocol! (*Kezetszorít a pópával, kimegy jobbra, de előbb mint takarékos ember, leoltja a villangyt. Most néhány pillanatra egyedül marad a Pópa a sötét szinpadon. A zene, a mulatás zaja tisztán hallatszik a félig nyitott ajtón keresztül. Aztán kirepül az ajtónyíláson a kalap. A Pópa fölveszi a földről, a fejére teszi, keresztet vet és balra kisuhan a színről. Sötét van. A cigány cincog odabent. Danica éneklő hangocskáját lehet hallani. Egyik tiszt végigénekel egy szép magyar dalt. Közben lassan hajnalodik. A dal vége felé már opálos hajnali fényben uszik a szinpad. Az ablakok világosak, az égen gyöngyszín derengés. Most végetér, édes elázott hangulatba fullad a dal. Csönd, nevetés, taps, majd a cigány eszeveszett tust húz. „Szomjas a banda“ kúrálják a cigányok. Általános nagy láрма, kiabálás, a mámoros hangulat föllángol odabent.*)

13. JELENET

Irina, Csaholyi

IRINA (*balról jön a mulatók közül. Ugy jön ki, mintha friss levegőt akarna szívni vagy ábrándozni szeretne. Nagyot lélegzik a nyitott ablaknál. Aztán le is ül az ablak elé, az egyik butorgrupp díványára. A két kezét összefogja hátul a fején. Ugy hallgatja néhány pillanattig a szomszédból kiszűrődő zenét, amely a játészó színészek izlése és hangszíne szerint módosulhat.*)

CSAHOLYI (*kikukkant, majd egészen kijön. Égő cigaretta van nála, a borospoharát is magával hozza. Nem tökrészeg, de alaposan el van ázva. Kedvesen*): Hiába bujkál előlem. Nem megyek le a nyakáról, amíg egészen meg nem bocsátott. (*Letelepszik szorosan az asszony mellé, a borospoharával együtt.*)

IRINA: Jó. Nem haragszom már. Csak ne nyaggasson!

CSAHOLYI (*a kaptos ember makacsságával*): A' szondja, hogy nem haragszik, aztán mégis haragszik. Ha nem haragszik, adja ide a kisujja hegyét, hadd csókolom meg.

IRINA (*odanyújtja a kezét*): Tessék. (*Mert Csaholyi nem mozdul, bosszus lesz.*) Mondom, hogy tessék. Nem látja, hogy tartom a kezem?

CSAHOLYI (*csökönyösen megrázza a fejét*): Nekem csak a kisujja kell. A hegye. Kis fehér holdak vannak a kis körmén. Ott szeretném megcsókolni. Nyujtsa ide a kisujját. (*Csücsörít.*)

IRINA (*olsszaveszi a kezét*): Ne csináljon bolondot belőlem.

CSAHOLYI (*panaszosan*): Hát ha nem engedí megcsókolni, legalább engedje, hogy megharapjam. Csak ott, a kisujja hegyét. (*Lehajlik az asszony kezéhez*): Na...

IRINA: Bizisten itt hagyom, ha nem ül nyugton.

CSAHOLYI (*keservesen*): Majd meg fogja maga még bánni a köszivít. Majd ha olvassa a veszteséglistán, hogy elestem. (*Nagyot sóhaj, recitálja*). Elestek: Csaaholyi Ferenc hadnagy, 8. regiment, első svadron. Fuit. Vége. Kampec dolores.

IRINA: Szamárságokat beszél. Mért esne el éppen maga?

CSAHOLYI: Mert én olyan elesős vagyok, kezít csókolom. Meglátja, fog még a maga szive fájni. Fogja még maga mondani magában... itt volt az a bolond Csaaholyi, aztán amikor elment, akárhogy rimánkodott, még a kisujját sem adtam oda neki.

IRINA: Hagyja ezeket a butaságokat. Gyönyörködjék inkább a hajnalban. (*Az ablakra mutat*). Nézze, milyen szép.

CSAHOLYI: Egye meg a fene a hajnalt, könyörgöm. Minden rukkolásnál látom én a hajnalt. Magát meg a Mindenható tudja, mikor fogom látni megint. (*Fölsír*). Pedig milyen bizonytató szerelmes vagyok én magábal!

IRINA (*gunyosan*): Ugyan, ugyan!

CSAHOLYI: Itt szerettem én magába, az imént, a kisőreg miatt. (*A pátriárka képe felé bök*.) Amikor úgy villogott a szemeivel.

IRINA: Már pedig sajnálom, nem illünk mi egymáshoz. Hány éves maga?

CSAHOLYI: Huszonhét.

IRINA: Na látja. Én már elmúltam harminc. A mamája lehetnék.

CSAHOLYI (*bölcsen*): Ha mind a ketten szunyogok volnánk, Emberben nem differencia, kezít csókolom az a két-három esztendő.

IRINA: Már pedig én azt mondom, mégis okosabban tenné, ha bemenne és a Danicának sugna kedveseket a fülebe. Annak a lánynak tetszik is maga egy kicsikét.

CSAHOLYI: Sajnálom kérem, nagyon sajnálom, ha így van, mert túlságosan fiatalka. Összehzza a számat az ilyen fiatal, mint a limsó. Én engedelmével korosabbhoz ragaszodom részemről. A jó rostélyost is másnapos husból sütik.

IRINA (*nevet és bosszankodik is, föl akar állni*): No látom, hogy mi ketten nem férünk meg egy szobában.

CSAHOLYI (*nem engedi felállni az asszonyt. Könyörög*): Maradjon, nol Ne menjen! Becsületemre, inkább olyan moccanás nélküli fogok itt ülni, mint a sarokban a kleiderstock. (*Huzakodik az asszonnyal*.)

14. JELENET

Voltak, Főbíró

FŐBÍRÓ (*kijön a mulatók közül*): Eskü-

szöm, maguknak igazuk van. Vágni lehet odabent a füstöt. Ej be jó ez a friss hajnali levegő. (*Melléjük telepszik, tulzottan megjátsza, hogy milyen kényelmesen helyezkedik el*.)

CSAHOLYI (*gyanakodva*): Mondd csak, meddig akarsz te itt megtelepedni?

FŐBÍRÓ (*gonosz orrhangon*): Ajaj fiam, ezredes lesz addig belőled.

CSAHOLYI (*izeg-mozog, fintorog, gusztálja a Főbíró, de végül is nem mer beleje kötni. Fölkül, haragosan panaszosan*): Hát nem kiült innen maga mellől! (*Fogja a poharát és mérgesen bemegegy a mulatók közé, ahonnan hallatszik, amint huzzák, éneklük: „Fekete-száru cseresznye...”*.)

15. JELENET

Irina, Főbíró

IRINA (*nevet*): Ezt szépen elküldte. Hogy jutott az eszébe kijönni?

FŐBÍRÓ: Láttam, hogy csipi szemét a füst, láttam, hogy azért ment ki a szobából, hogy egy kis nyugalma legyen. Aztán észrevettem, amint ez a Csaaholyi maga után somfordált. Nem sok jót olvastam le az arcáról. Nagyon el van ázva ez a fiu. Gondoltam, szolgálatot teszek, ha nem hagyom vele egyedül. Jól tettem? No látom, nem haragszik. Hát elepediálom magamat is. Boldog merengést kívánok. (*Mozdul*.)

IRINA: Ne menjen. Jól esik csöndesen eldiskurálni az ilyen szép hajnalon. Mondja csak... nagyon kinos volt az az affér a huszárokkal? A Lázár bácsi szakállá miatt?

FŐBÍRÓ (*nyugalmasan*): Nem. Kikévdese-dett. Hanem azért vigyázzon máskor az ilyesmivel, Irina. A huszárok gavallérok. De nem mindenki gavallér ezen a komisz földön. Megeshetik, hogy egy rossz szó rosszfelé csuszik. Civakodás lehet belőle, amit jobb elkerülni... Bár én értem, hogy utálatos, amikor az embernek törődni kell az efféle... (*Nem fejezi be a mondatot*.)

IRINA: Én megvallom, hogy nagyon megijedtem. Nem attól ijedtem meg, hogy a huszárok kihuzzák a kardjukat és összevagdálnak, hanem attól, hogy maga megharagszik, hogy elveszti hozzám a türelmét. Nem vette észre, hogy a végén, amikor elakadt a szávam, a maga arcára néztem? Tudom, hogy maga milyen irlgalmatlanul magyar.

FŐBÍRÓ (*szemrehányón*): Irgalmatlanul?!

IRINA: Már, hogy olyan a fajtája. Hogy ugy van növe a haja. Hogy olyan a szeme. (*Nagyon melegen*.) Másképp tudom én, hogy maga csak gyöngédségre használja az erejét. Lám most is mit csinált. Elmondta két kortyintás közt az uram. Én is köszönöm...

FŐBÍRÓ (*zavartan*): Igazán nem érdelek meg semmiféle köszönetet. Pusztá józanságból tettem. Azt hiszem, Tisza gróf is így tett volna a helyemben.

IRINA: Hát persze. Tudom, hogy maga nagyon megértette ezt a dolgot, mielőtt határozott volna benne. Hanem azért mégis. Ugy érzem, hogy egy picinykét a házunknak is köze van hozzá. A szobáknak, a képeknek a falon, a butoroknak, ahogy a vázákba bele vannak téve ezek a napraforgók. Olyan jól ismeri maga ezt a házat. Megszokhatta. És megszokhatta benne Dusánt, Danicát... Engem. Még meg is szerethetett bennünket egy kicsikét. Na, engedjen képzelődni egy kicsikét. Hadd higyjem legalább ma éjszaka, hogy szeret maga bennünket. Legalább annyit, hogy aggdótt értünk.

FŐBIRÓ (*komolyán*): Nagyon szeretem magukat, Irina.

IRINA: Látja, ez igen nagyon jól esett. Jól esik az embernek, ha érzi, hogy szeretik. Ne értsen félre. Nem jut nekem eszembe, hogy maga valakit itt „ugy“ szeressen. Tudom én, hogy nem született még a világra az az asszony, akiért maga megmozdítaná a kisujját.

FŐBIRÓ: Csufolódik velem?

IRINA: Dehogy csufolódom. Furesa ember maga. Most, hogy hirtelen rágondolok, nincs is a környéken lány, se asszony, akit oda tudnék képzelni maga mellé. Közel tíz esztendeje ismerem már és soha, senki... semmi. Hogy bírja ezt a nagy magányosságot itt falun, ezen a fűszeres koszton, ebben a melegben? Isten bocsássa meg, tudom, hogy nem passzol magához, de hát emberek vagyunk. Mindig félek, hogy egyszer csak felbukkan a háza táján valami jóképű, kövér eseléd... (*Ránéz a férjira.*) Sokat veszene előttem.

FŐBIRÓ (*nevet*): Ugyan! Nem kell az nekem. Utálom én az olyasmit. Nem vagyok én olyan, mint az özvegy állatorvos.

IRINA (*gondolkozva nézi a Főbirót*): Mindig töröm a fejem, hogy mit csinál maga télen? Csak nem vadászik örökké? Négykor sötét van.

FŐBIRÓ (*csöndesen*): Otthon ülök. Pipázom. Rendezgetem az aktákat. Öreg vagyok én már mászhoz. (*Tréfásan, csöppet sem szomoruan.*) Teli vagyok köszvényvel, reumával. Szszsz! Itt fáj! Ott fáj. Nem is tudnék én tisztességesen megölelni valakit ezzel a fájós karommal. Tudja-e, hogy én már reggeli előtt csibukra gyujtok? Csupa pipaszutyok a szám. Örökös katarusban vergődöm. Aztán meg itt a löcselábam. Ez a rossz térdem. Hát hogy hizelegjek én? Hogy kurizáljak én? Azért csináljam, hogy amikor elmegyek, utánam nézzen az asszony, aztán ezt mondja magában: „Ni szegény, hogy biceg!“ Na, köszönöm, nem kérek az ilyesmiből. Akkor inkább megvagyok magamban, szárazon, mint a szentjánoskenyér.

IRINA: Most aztán biztosan tudom, hogy nem mondott igazat. Itt éltünk együtt Látom lovagolni, hajtani. Látom, hogy milyen bá-

rányka lesz a maga hires, rossz térde között a legakaratosabb ló. (*Mosolyog.*) Akkor ilyen alamuszi a férfi, amikor dugdos valamit a világ elől. (*Ingerkedve.*) Hát ha igazán valami tiltkos regénye lenne? Ugyan, beszéljen már róla egy kicsit. Szeretnék belső tiltkos tanácsos lenni magánál.

FŐBIRÓ: Ne bántson, Irina. Bor is van bennem. Meg teleszívlam magam ezzel a muzsikával. Veszedelmes nóta nekem ez a „Feketeszáru cseresznye!“ Leszed a lábamról... olyat mondhatnék...

IRINA (*kicsit megszeppen, de azért tovább kötekedik*): Jó. Nem a nevét kérem. Csak azt, hogy kiféle, miféle? Szőke, barna...

FŐBIRÓ (*erősen az asszonyra néz, félbeszakítja*): Fekete... (*Mind a ketten nagyon megrémülnek, hogy idejuttattak.*)

IRINA (*nagyon jól tudja, hogy ő róla van szó. Szeretné tréfával elútni a dolgot*): Fekete, idevalósi? Én jobbat választanék a maga helyében. Nem szépek ezek a szilvafekete asszonyok. Lámpavilágnál zöldet mutat a bőrük, soványak, sőtartós a válluk. Tudja, mert a nagyapjuk még csak aludtfejen élt a hegyek között. Hamar hervadnak ezek... Negyvenesztendős korukra bajszuk nő. Szemölcsük. Sörte a szemölcsön. Boszorkány lesz belőlük. Sovány, vad, harapós, féltékeny hárpia.

FŐBIRÓ: Hiába próbálja, nem tudja tőle elvenni a kedvem. Nyolc esztendő óta szerzetes vagyok miatta.

IRINA: És aztán buták is ezek a komisz félcigány asszonyok. Azt tartják, hogy az asszony ne csereberéljen. Ha rosszul választott, ha későn jön el az igazi, szszszszoritja a fogát az ilyen. Belepusztul. Ne is mutassa neki, hogy szereti, csak kinozná vele.

FŐBIRÓ: Értem. Szóval hát... soha! (*Ref-tegve.*) Ne is kerüljek többet a szeme elé?

IRINA: Ha tiszta lélekkel veszi, amit mondok, megmondok, hogy kinéztem a zsalun, amikor az ablak alatt megszólalt a muzsika. És... ha nem látom, hogy maga is ott áll a lumpok között, a gesztenyefa alatt... Ha nem ismerem meg a cigarettá tüzinél az arcát, akkor még most is ott cincoghatnának a többiek a kertben. Nem engedtem volna meg Dusánnak, hogy kinyitassa a kaput. (*Nyújtja a kezét. Ugy fognak kezét, hogy az több minden csóknál.*) De most aztán kezét rá, hogy ugy lesz, ahogy kértem. Szeretném magát olyan büszkének látni, aki nem rázza a fát, nem akarja éretlenül a gyümölcsét. (*Nem bocsátják el egymás kezét, némán, szinte félájtán ülnek a hajnal derengésében. Akármilyen giccses ez, mégis csak az igazság, hogy a szomszédban a cigány játéka erőszódni kezd. Szép, szerelmes magyar nótát haz, amelyet valamelyik huszár halkkan vele énekel.*)

16. JELENET

Voltak, Dusán.

DUSÁN (*most már nadrágban és kabátban, de még papucsban kijön a mulatóktól. Hunyorogva, kutatva néz körül. Meglátja a diványon ülő párt, akik alig tudják hirtelen rendbehozni magukat. Ingerült gyanúval*): Ejnye! Mit vakoskodtok itt? (*Felgyújtja a villanyt.*) Hadd lássalak benneteket. (*Könynyedén megtántorodik, látszik, hogy részeg.*) Nézd csak! Ugy ülnek itt, mint a gerlice-pár. Mitől olyan piros maga, Irina? (*Hahotára fakad.*) Bocssás meg nekem, édes Gézám!

FŐBÍRÓ: Miért?

DUSÁN: Azért, ami egy pillanatra az eszembe jutott. És maga se haragudjék rám, szívem. Megsértettem a gondolatomban. (*Meg akarja ölelni a feleségét.*)

IRINA (*haragosan szabadkozik*): Kérem, menjen, hagyjon! Telilehel a pálinkás szájjával! No ugyan! Igazán! Itt, mindenki előtt!

DUSÁN: Mindenki előtt? Nem látok itt mást, csak Gézát. Ő előtte talán csak nem szégyeli. Ezt meg úgy szeretem, hogy előtte még egy paplan alatt is tudnék feküdni magával... (*Tovább erőszakoskodik az asszonnyal.*)

IRINA (*ingerülten utasítja vissza Dusán hízélgését*): Ne szorongasson! Elég nekem a magam teste melege! (*Villogó szemmel néz végig az urán.*) Szégyelje magát! Elérte, hogy az ember maga elől tűz részeg közé menekül. (*Besiet a másik szobába, ahol nagy kiabálás, éljenzés fogadja.*)

17. JELENET

Főbíró, Dusán

DUSÁN (*az asszony után néz*): Na itt van! Mi volt ez! Csak nem kapott ez az asszony napszúrást sötét éjszaka?

FŐBÍRÓ (*csillapítóan*): Ideges. Nem aludt, ki van fáradva.

DUSÁN (*elkeseredetten megrázza a fejét*): Más itt a baj. Nem szeret engem ez az asszony. Nem szeret engem úgy, ahogy akarom, hogy a szájamba vehessem egészen, mint egy szem feketekávés kockacukrot. Meghalok én ez után az asszony után.

FŐBÍRÓ: Számár beszéd. A tied.

DUSÁN: Az anyém és mégsem az anyém. Talán mert részeg vagyok, azért látok most ilyen világosan. Ugy szeret ez engem, ahogy a gyermekeket vagy az állatot szokás szeretni. Te, én majd megveszek egy babaszemeyi gyerek után. Esztendőök óta minden este istenkedek neki az ágyban, hogy ne álljuk utját a gyerekeknek. Nem akarja. Azt mondja, — nem! Azt mondja, hogy fél a fájdalomtól, sajnálja az alakját. Hazudik ez az asszony! Nem olyan természete van ennek, hogy sajnálja az alakját, vagy félne a fájdalomtól. Nem szeret. Nem akar tőlem

gyereket. Ez az igazság! (*Összetörve.*) Hát most édes Gejzám megtudtad, hogy mi az én igazi keresztm.

FŐBÍRÓ: Képzeldől, flam. Becsülettel te melletted áll ez az asszony.

DUSÁN: Becsülettel? Ki kívánja tőle, hogy becsülete tartsa mellettem? Szeressen. Már nem is tudom, mit csináljak magamból, hogy tessem neki. Én már kifőstöm magam, ha akarja. Bogra köthetem engem ez az asszony...! (*Összeszorítja az öklét.*) Ha én egyszer meg tudnám kapni azt a valakit, vagy azt a valamit, ami közénk áll. Keresztül mennék rajta! Te, odaállok én egyszer ez elé az asszony elé. Aztán megkérdem — hogy akarja? Mint akarja? Akar-e túrni engem egészen? Ha azt mondja, hogy nem...

FŐBÍRÓ (*nehezen fékezett mohósággal közbévág*): Elbocsátanád?

DUSÁN (*részeg, véres szemmel néz a barátjára*): Azt már nem. Ebben az életben más ne nyuljon ehhez az asszonyhoz! Két kezemmel fojtánám meg!

18. JELENET

Voltak, Csaholyi

CSAHOLYI (*kijön a mulatók közül. Piros az arca, csillog a szeme. A duhaj kedv tetején van. Megáll az ajtóban. Néhány mondatát helykén, kedvesen eléneklí annak a nótának, amit odabent huznak.*) „Nem házadom meg soha, nem leszek asszony boldondja“... satöbbi. Aztán rajtaüt a két civitlen. Látszik, hogy nem megy le a nyakukról részeg makacságában): Hát ti mi a fészkes fekete fenét trafikáltak itt folyton? Nem tűri a társaság az ilyen elkülönülést. Gyere Dusán, hiányzik odabent a kórusból a te duplabikabeszusod!

DUSÁN (*aki tovább szeretné folytatni az előbbi intim diskurzust a főbíróval*): Mingyárt. Hagyj egy kicsikét Gézával.

CSAHOLYI: Kics semmi mindjárt. Ha te nem jössz, jövünk mi! (*Beordít a szomszéd szobába.*) Fanfuril! Ide ki a placera az egész bandával! Elaluszik a gazda!

19. JELENET

Voltak, majd az egész mulatótársaság.

(*Csaholyi kiáltására előbb a primás dugja ki az orrát. Majd utána jön az egész banda, a huszárok, a háziak. Környűzsják a félig nevető, félig bosszus Dusánt. Nem hagyják békén. Ugratják, simogatják, hizelegnek neki, kéri, hogy énekeljen.*)

DUSÁN (*fölgylül benne a nagy kedv, a primáshoz*): Feketeszáru cseresznye! (*A cigány elé áll, végig éneklí a dalt, a felesége vállát átölelve, mintha neki szóló vallomás lenne az ének. Az utolsó strófánál az asszony is, majd a vendégek mind belekapcsolódnak a nótába.*)

JANKOVICS (*a cigányhoz*): Ácsil! (*Nagyot pattintva ujjával.*) Piros bort ittam az estel

(A cigány rázendít a csárdásra, Jankovics táncra perdül Danicával. A többiek is táncra perdülnek.)

BALÁZSHÁZY (jélszakítja Dusánt, aki Irinát akarja táncra kérni): Sipirc innen, civill! A miénk ez az utolsó hajnall! (Könyörgő hangon az asszonyhoz.) Csak egy fordulóra. Éppen, hogy beléköstöljünk.

IRINA (lassu, méltóságos mozdulattal a huszár vállára teszi a kezét. Szépen, de nagyon komor majestással táncol a szin előterében. Aztán nekitüzesedik, a szemével a Főbíróat keresi, aki oldalt vonult a mulató asszonytól. Javában áll a tánc, amikor föl-harsan odakint az ébresztő. A követelő trombitafutam egyre élesebben szól. Zavar támad. Balázsházy sóhajtvá engedi el Irina derekát Danica és Jankovics is megáll. Csaholyi bosszusan földhöz vágja poharát.)

BALÁZSHÁZY (keservesen): De nehéz abbagyni!

JANKOVICS: Még egy kicsikét, Józsikám. Csak még egy kicsikét! (Odakint már nem az ébresztő, hanem a nyergelő még élesebb trombitaszója hangzik.)

BALÁZSHÁZY: Nem lehet, fiuk, menni muszáj. (A huszárak sebesen készülődnek, fölcsatolják a kardjukat. Gyors, nagy, meleg bucsuzkodás. A tiszték sorba kezét csókolnak a hölgyeknek.)

IRINA: Aztán vigyázzanak magukra!

MILICA: Jöjjenek vissza épkezlábi!

DANICA: Majd irunk. Küldjék el a táborig postaszámot. (A huszárak már az ajtóndl vannak. Egy pillanatra visszafordulnak, nagyon komolyan tisztelnek. Kimennek. A cigány rázendít a Rákóczi-marsra. A háziak az ablakhoz állnak. A hölgyek lobogtatják a kendőjüket.)

(Függöny)

II. felvonás

Szin: A járást főszolgabírói hivatal belső szobája. A háttérben távol egymástól két kis ablak. Falusi házban van ez a szoba is. A két ablak közötti falrészen egymás mellett két nagy térkép. Az egyik Bács Bodrog megye közigazgatási beosztását mutatja, a másikon Magyarország hal alakja látható. Az egyik sarokban koszos kis ósdi Wertheimszekrény, a másik sarokban többpolicos állvány a hivatalos iratok számára. Fekete viaszosvászonhuzatu dívány, ugyanolyan fotelek. Iróasztal, sivár hivatali székek. Valahol a falon régimódi telefon. Jobboldalt tejüvegajtó, amely a szentélyből a hivatal külső részébe vezet. A sarokban izzóra fűtött, nagy, ugynvezett titán típusú Meidinger kályha. Homályos, esős őszi délután. Az első felvonás óta körülbelül két év múlt el.

1. JELENET

Főbíró, Kispál, Csordás, Hajdu.

HAJDU (piros nadrágos, kék dalmányos, sárga zsinóros, színes, de egy kicsit kopott, vén meggyel szolgál. A kályha előtt tenyercel a földön. Piszmog a tűzzel.)

KISPÁL (járási számvévő. Kolerikus öreg ur): Né birizgálja már azt a tüzet, János. (Int a szolgának.)

HAJDU (föltápáskodik): Tessék, nagyságos ur.

KISPÁL (kotorászik a zsebében): Hozzon két palack világos sört, meg egy skatulya ringlit. Meg fogpiszkálót is hozzon. Legyék mivel enni a ringlit. (Pénzt ad.)

HAJDU: Igenis. Kis skatulyát, vagy nagy skatulyát?

KISPÁL: Amilyen telik a pénzbül.

HAJDU (megnézi a pénzt, amit kapott — leszögezi): Kis skatulyát. (Kimegy.)

KISPÁL (Csordához): Na most Béla, hordja ide azokat az aktákat. Gábelfröstökig tüze rakhatjuk az egész járási irattárt. CSORDÁS (járási írnök. Göthös fiatal ember. Főlves a viaszkosvászon díványról egy köteg írást. Megindul a kályha felé.)

FŐBÍRÓ (eddig az ablaknál állt, apatikusan bálmul kijelé az utcára. Most fölriad. Ingerülten): Megbolondult maga? Mi az ott a kezében? Teszi le mindjárt. (Az írnök ijedten teszi le az okmányköteget, tetován áll a két parancsoló uraság között.)

KISPÁL (röstelkedve): En mondtam neki.

FŐBÍRÓ: Mit?

KISPÁL: Hogy el köll égetni az irattárt.

FŐBÍRÓ: Miért?

KISPÁL: Te is tudod, hogy ezek átveszik tőlünk a hivatalt. Itt van már a kommisszió a faluban. Lent szilvóriumoznak már az alsó vendéglőben. Hát én azt gondoltam, hogy ezek a mi munkánkat ne használják. Körmörlék újra, ami köll nekik.

FŐBÍRÓ: Mit körmörlenek újra? Mit ne használjanak? Kin akarsz vele bosszút állani? Mit akarsz vele elérni? Hogy ne tudják, melyik község alatt kell megcsinálni a sosszét? Kinek jár vadászejgy? Hogy milyen italméresi engedélye van a Königsfeld Gyulának? Micsoda ostobaság ez!

KISPÁL: Jó, na jól! Be ne falj mindjárt.

FŐBÍRÓ (idegesen): Elégetni az irattárt? Miféle füzetes cselédregényben olvastad, hogy ilyenkor igy kell csinálni. Ez csak gyerekesség! Szégyelni való számárság.

KISPÁL (megvan ijesztve, de meg is sértődött): Azért nem muszáj igy nekirohanni az embernek! Mindenki előtt! (Az írnökra néz. — Indignálódva.) Leszamarazni az embert... (Előhuzza kékbabos óriási zsebkendőjét és olyan szomorú trombitálásal fújja ki az orrát, hogy ez már zokogásnak is beillik.)

FŐBÍRÓ (megszánja az öreg urat. A vállára teszi a kezét): Ne haragudj, fiam. Látnod, én is csak olyan ideges vagyok, mint

te. Én is... Én is... (Nem tudja befejezni a mondatot, az íróasztalához megy, leül.) Ne vesszünk össze ebben az utolsó percben. (A tenyerébe hajtja a fejét.)

KISPÁL (érti, hogy miről van szó. Egyre megindultabban nézi a főbíró, aki mély letargiába süllyedve, némán ül az íróasztalára könyökölve. Flairozza. Körülsétálja. Látszik rajta, hogy szeretné valami módon megvizsgálni, de nem tudja, hogyan fogjon hozzá. Végül is eldöveszi a cigarettatárcáját. Rendkívül melegséggel kínálja.) Fiumei Princessas.

FŐBÍRÓ (halkan): Fáj a torkom Nem dohányzom.

KISPÁL (ő maga gyújt rá. Azaz az írnok ugrik hozzá az öngyújtóval. Mindjárt kap is érte egy cigarettát.)

2. JELENET

Voltak, a parasztasszony.

(A néma jelenet alatt egy munkától elgyötört, jeketekendős, sovány parasztasszony jön be a szinre, miután előbb féltékenyen bekukkantott az ajtón. Bejön. Inkább beszívárog. Hat-hét éves kislányt vezet a kezén. A másik gyereke — szopós — a háttára kötött batyuba pakkolva. Csöndesen megáll a küszöbön. Várja, hogy észrevegység.)

CSORDÁS (rászól az asszonynak): Mit akarsz?

AZ ASSZONY (kotorász a mellében, előhúz egy cédulát, bizonytalanul mutatja).

CSORDÁS: Hadisegély? Ma nincs csütörtök. Nincs fizetés. És ez a jegyző urra tartozik. Eridj csütörtökön a jegyző urhoz.

AZ ASSZONY (féltékeny magyarázza): Jegyző ur elment. Én tanya asszony. Kis só akar vesz. Kis petroleum.

FŐBÍRÓ (ránéz az asszonynak — Kispálhoz): Ez az asszony Kőkényespusztáról való. Messzi van az a tanya. Minek gyalogoljon be újra holnapután? Ki kellene fizettetni az illetményét. Meg lehet csinálni, ugye, Gazsi?

KISPÁL: Hát persze. (Az írnokhöz): Irjon a jegyző urnak Béla egy cédulát...

CSORDÁS (indulna, hogy összeszedje az íráshoz szükséges holmit. Közben az ablakra néz, izgatottan megfordul — a főbíróhoz.) Itt vannak. Most fordultak ki a templomközön. Gyönnék errefelé.

KISPÁL (az ablaktól): Jönnék.

CSORDÁS (rémülten): Mit csináljunk most, főbíró ur?

FŐBÍRÓ (kínálódva): Nem tudom én azt. Ilyesmi még nem fordult elő a praxisomban. (Látszik, hogy néhány alak elhalad az ablak alatt.)

3. JELENET

Voltak, Dusán, Nikolics, Csendőrtalst, két lovascsendőr.

(A komisszió bevonul. Dusán és Nikolics

leveszik a kalapjukat. Az altiszt és a két közlegény teljes passzivitásban megáll az ajtó közelében. A csendőröknek semmi esetre nincs harcias jellegük. Fegyver sincs náluk. Az egyik közlegény irrattartó táskát cipel a hóna alatt. Természetesen mindenki megfeledkezik az asszonyról, aki egy erőltetett kísérletet tesz, hogy mégis csak hozzájusson a pénzéhez. Néma könyörgéssel néz a főbíróra, aki az előbb a pártját fogta. Majd önkéntelenül hátrább szorul, végül az altiszt erélyes kézlegyintésére kitarodik a szinről.)

NIKOLICS (előre jön a főbíró elé, aki az íróasztal mögött áll. Hivatalos hangsúllyal belé kezd a formulába): Uhime kraja Petra ovime pvenzsim aln zvanye pozsivam vászdáber szvakok uszlove...

FŐBÍRÓ (közbevágy): Mi nem tudunk szerbiül. Ismerem önt valahonnan. Ön ugyebár aljegyző volt Piroson? Tud ön magyarul.

DUSÁN: Persze, hogy tud. (Nikolicshoz.) Beszélj magyarul, Sztévo.

NIKOLICS (pillanányi szünet után): Hát elmondhatom magyarul is. (Ránéz a főbíróra, lassan, kimérten, kínos udvariassággal.) Közlöm önnel, hogy átveszük a járásban a közigazgatást. Ha ön ismer engem, nem kell bemutatkoznom. A főispán ur engem nevezett ki az ön helyébe járási főszolgabírónak.

FŐBÍRÓ (mereven): Nem tudok róla, hogy fölöttes hatóságom elmozdított volna az állásomból.

NIKOLICS: A fölöttes hatósága? Ugyan kérem, hol van már az ön fölöttes hatósága? Ez a föld itt, most már — Szerbial (Csönd, amelyben hallatszik Kispál hangos, asztmatikus lélegzése.)

FŐBÍRÓ (szárazon): Ami történt, nem befejezett dolog. Majd a békeszerződés fog a területek sorsáról dönten.

NIKOLICS (lenézően): A békeszerződés...!

FŐBÍRÓ: Én nem engedhetek, csak az erőszaknak. (Csönd. Dusán a főbíró és a csendőrök közé áll, akik elmozdulnak a faltól.)

NIKOLICS: Kérem. Ha egyenesen úgy tetszik. Bár én szerettem volna minden komédiát elkerülni. (A csendőrökre néz.)

DUSÁN (hirtelen a főbíróhoz lép): Világos dolog. Majd a jegyzőkönyvbé vesszük, hogy csak az erőszaknak engedték. És mondjuk, hogy ez az erőszak. (A kezét végtelenül gyöngéd mozdulattal a főbíró vállára teszi.) Ez mindenütt így szokás. Ezzel beérheted. Ugyanannyit jelent ez, mintha megkötöttünk volna.

FŐBÍRÓ (lehajtja a fejét): Értem.

DUSÁN (meleg, baráti hangon): Ne okoskodj, Géza. Ne tedd magadat. Tudod te, miről van itt szó. Fáj, fáj, egye meg a fene.

De kinek használnál vele, ha akár négyfelé vágatnád magad? Csak elvadulna tőle a hangulat. A te uri kedvedet a barátaid fizetnek meg. A doktor, a mérnök, a patikus. A családjuk. Alki magyar van a községben.

FŐBÍRÓ (tompán): Nem ismerem a formáságokat. Mit kell tennem?

NIKOLICS (megkönnyebbülten): Egyszerű dolog. Lesznek szívesek pontos leltárt készíteni az irdai tárgyakról. Mi ebben a munkában nem zárjuk önöket. Majd délben visszajövünk az istentiszteletről és birtokba vesszük a hivatalt. (A Wertheimre mutat.) Abban van minden pénz?

FŐBÍRÓ: Abban.

NIKOLICS: A kézipéztár is?

FŐBÍRÓ: Az is.

NIKOLICS: Kérem a kulcsát.

FŐBÍRÓ (odamegy a Wertheimhez, bezárja és a kulcsát átadja Nikolicnak.)

NIKOLICS (zavartan): Ez kérem nem bizalmatlanság. Szigorú parancsunk van, hogy a pénzt azonnal...

FŐBÍRÓ (fásultan): Mindegy az, kérem...

NIKOLICS: Ha kolléga ur... (némi alázattal a főbíró felé), mert nekem még két vizsgám hiányzik, hogy szintén doktor juris legyek...

DUSÁN: Jól van. Mit hencegsz, Sztévó?

NIKOLICS: Szóval, ha valaki az urak közül szolgálni kívánna a szerb közigazgatásban is... A hűségüket a megyeszékhelyen vesszük ki.

KISPÁL (kitör): Itt nincs olyan, aki esküdjek.

NIKOLICS (végignézi az öreg, savanyuan): Kérem. Nem akarunk senkit rábeszélni. Én csak a hivatalos kötelességet teljesítem, amikor...

DUSÁN (idegesen): Jó, jó, gyerünk már. Vár az egész templomi gyülekezet.

NIKOLICS: Hát menjünk. (Körülnéz, Magyarország térképére téved a tekintete. Összehuzza a szemét. Habozik. Végül int a csendőröknek, hogy vegyék le a falról azt a mappát.)

(A két csendőr lekasztja a falról Magyar ország térképét. Világos, nagy kocka marad utána a légyponos, telijüstölt tapétán, ahol a papiros hosszú éveken át elfődte a falat. A jelenetet Dusán kínos feszengéssel nézte. Kispál nem tud uralkodni magán. Felnyög. Megmozdul. Az attitűdjében fájdalom, gutaütés, düh és kétségbeesés keveredik. De mielőtt kiderülne, hogy mit szándékozik tenni, vagy mondani, a főbíró sebesen hozzálép és aggódó szeretettel lefogja, szinte átöleli. Mintha a maga nagyobb önralmával meg akarja akadályozni valami bolond cselekedetét.)

NIKOLICS (fenyegetéssel a hangjában): Mi az?

DUSÁN (csitítóan): Sss! Rosszul esik neki. Öreg ember.

NIKOLICS (még egyszer körülnéz, mintegy a szemével tesz tulajdonává mindent. Szerbül köszön, a fejére teszi a kalapját és kimegy. A csendőrök utána. Az altiszt összeszedorta és közömbösen a hóna alá vette a térképet.)

DUSÁN (nagy kínban): Én rám ne haragudjatok... (Pauza.) Én nem tehetek róla... (majdnem kétségbeesetten.) Nézz már rám, Gézal (Csönd.)

FŐBÍRÓ (halkan): Mit akarsz tőlem?

DUSÁN: Én, én... (Nikolics kívülről megzörgeti az ablakot, int Dusánnak, hogy jöjjön.)

FŐBÍRÓ (csöndesen): Eridj. Hinak.

DUSÁN (kiordit az ablakon): Jó, jó, megyek már! (Majd az ajtóból a főbíróhoz.) Én... én... (Megint nem tud mit mondani. Menne is, maradna is. Most újra megzörgeti Nikolics odakint az ablakot. Ez eldönti a sorsát. Kimegy az ajtón, látszik, mint az ablak alatt odacsatlakozik az új főbíróhoz. Elmennek.)

4. JELENET

Főbíró, Kispál, Csordás

FŐBÍRÓ (hosszu, dermedt csönd után először tér magához. Az írnek felé): Menjen Csordás. Csinálják meg a leltárt.

CSORDÁS: Hát én ezt még megteszem. De már csak a főbíró urnak. Mert én nem maradok.

FŐBÍRÓ (szánakozón): Mi lesz magával, Csordás?

CSORDÁS: Ujvidékre kerülök, főbíró ur. Megbeszéltem a Dilzennel. Betesz a kisebbik boltjába pénztárosnak. (Kimegy.)

5. JELENET

Főbíró, Kispál, majd a Hajdu

FŐBÍRÓ (lassan Kispál felé fordul): Hát ennyi volt, Gazsi. Keresztül ment rajtunk a szekér. Erzi a derekad?

KISPÁL (leirhatatlan fájdalommal): Erzi...

FŐBÍRÓ: Most majd hazaviheted az íróasztalodból a pipát. Az ablakköziből a szilvoriomos üveget.

KISPÁL: Szilvoriomos üveg! Szilvoriomos üveg! Ne bójj azért! Mit bögsz? (A főbíró nem sir, neki omlik a könnye.)... Ha az én kis dinnyésem nem vána. Ha a Mariska nem itt vána eltemetve... (Előszedi a zsebkendőjét, fujja az orrát, törli a képít, mert bejött a hajdu, aki előtt szégyel sirni.)

HAJDU (hozza a sört. Amíg odajárt, az alatt történik a baj. Nem tud semmiről. Nem érzi a nyomasztó atmoszférát. Az íróasztalra teszi a tálcát, békésen.) Fölemellék a ringli árát, meg a sörét is. Nem vót elég pénz. Fölirattam a nagyságos ur kontójára a többit... (Nem kap választ, de hát megszokta az ilyesmit. Megpiszkálja a tüzet, kimegy, aztán mindjárt visszadugja az ajtóból a fejét.) Egy uriember várakozik idekinn.

FŐBÍRÓ (gépiesen): Miféle uriember?

6. JELENET

Főbíró, Kispál, Jankovics

(Egy hang odakinn: Szervusz öregem! Jó reggelt kívánok. Bebujhatok?)

FŐBÍRÓ (a bánatán keresztül is örvendezve): Szervusz Gyókö! Gyere, gyere.

JANKOVICS (az első felvonás huszártiszteje, csak hogy most civilben van. Az ideális gentry. Kurta kis prémes bekecsben, zergéttollas vadászkatában. Falusias és mégis helykén elegáns): Jó reggelt! (Barátian kezét fog a főbíróval és a számvevővel.) Senkit nem találtam a főcimmerben, Éppen törtem a fejem, hogy melyik ajtón kocogjak?

FŐBÍRÓ: Vedd le a kabátod, Gyókö. Meleg van idebenn.

JANKOVICS (levetkezik, kényesen lehuzza a kutyabőr kesztyűjét): Már az igaz. (A kályhára néz.) Ide bedurrantottak. Persze, állami hivatal, ingyen fa. Nem féltitek a poloskákat. Hogy mind megsülnek a falban? (Nevet. Leül.)

FŐBÍRÓ (csöndesen): Meghíztál Gyókö, amióta nem láttalak. Vastag vagy, mint a spenóton a bundáskenyér.

JANKOVICS (nyájasan): Meg, meg. Tudod, korosodom. Harmincon túl nekiterbélyesedik az egészséges ember. Most már csak az hiányzik, hogy egy kis rezet kapjon az orrom. Mindjárt adnának a bankban pénzt a pusztai cifferblatomra. (A számvevőre néz.) Mondja csak, bátyám, mitől van, hogy fiatal embernek annyival nehezebben csurgatják a pénzt, mint az öregnek?

KISPÁL: Ne tréfáljon a főhadnagy ur. Nincs nekünk mostan kedvünk a tréfához. Inkább azt mondja meg, honnan jön? Pestről? Hogy tudott átszökni a határon? Mi hír odafenn? Mi van Teck herceggel? Mozgolódik már Mackensen a romániai sereggel?

JANKOVICS (nyíltan): Nem tudok semmiről, bátyám. Nem Pestről jövök. Csak innen Palics alól. Hazulról.

FŐBÍRÓ: Persze, hiszen te bácskai vagy. Még kiderül, hogy ami itt történik, az neked jó. Hogy te talán nem is érzed magad magyarnak.

JANKOVICS (zavartan): Felibe. Olyan feles vagyok. Öszvér. Félig szamar, félig ló. Az apám völbblut, az anyám háromnegyedibe szerb, negyedibe magyar. Tudod, olyan ember is van, mint a knikebájn. Nem tiszta ital, egyféle palackból. Minden nyavalya összevissza. Tojás sárgája, kőményes, egy kis vanília...

KISPÁL (méltatlankodva): Halljide mánt! Egy huszár!

FŐBÍRÓ: Nahát, akkor nem is olyan érdekes neked, hogy öt perccel előtied járt itt a szerb komisszió. Átvették tőlünk a hivatalt. Már csak azért vagyok itt, hogy pakoljak.

JANKOVICS (kis szünet után): Ejnyel! Nem tudtam. Bocsánatot kérek. Nem állítottam volna be ilyen vigyorgó pófával. (Megülle-

tődve néz a két magyarra, aztán csöndesen lehajtja a fejét.)

KISPÁL (gépiesen tölteni kezdi a sört): Az utolsó villásreggeli ebben a szobában. Eddig csak vasárnap jártunk, most majd minden nap ott ülhetünk a patikában.

FŐBÍRÓ (fölfordítja a poharát): Nem iszom.

KISPÁL (másik pohárhoz nyul): Ez a magáé lesz, főhadnagy ur. De csak félig töltem teli a poharat. A magyar felinek. A másik oldalának nem töltök. Inkább majd szaporázní fogjuk.

JANKOVICS: Köszönöm, bátyám.

KISPÁL (fölveszi, megszagolja a ringlit): Ávas ez a ringli. (Keserűen.) Régen nem mertek volna ilyet átküldeni hozzánk. (Visszateszi a skatulyát az asztalra, fogja a poharát, kocint Jankovicssal, iszik.) Ez a sör meg keserű. Tiszta epe. (Kiköpi a sört.) Ez nem Dreher sör. (Nézi a palackot.) Hát persze! A fene egye meg! Csébi sör!

JANKOVICS: Én nem tudom, nekem izlik.

KISPÁL: Hát lehet. Könnyen meglehet, hogy csak az én szájam keserű. (Hirtelen, kétségbeesett mozdulattal lesöpör az asztalról mindent. Sört, poharat, ringlis skatulyát. És mint akin valami vad fájdalom vett erőt, amelyet nem akar mások előtt mutatni, kirohan a szobából.)

7. JELENET

Főbíró, Jankovics

JANKOVICS (részvétellel néz az öreg után): Hát persze, ez nagyon fáj.

FŐBÍRÓ: Nagyon, Gyókö! Meghalt már valakid? Valaki nagyon kedves? Olyanféle. Még annál is rosszabb volt.

JANKOVICS: Szinte szégyellem, hogy én meg egyébként jól volnék. Éppen hogy egészen boldognak kéne lennem. Mert — azért is jöttem, hogy megmondjam neked — eljegyeztem a Veliszavljevics Dusan hugát. Ezt a kis Danicát.

FŐBÍRÓ (szótlatlanul nyujtja parolára a kezét.)

JANKOVICS: Tudod, régen van már közöttünk valami. Aztán amikor hazajöttem tavaly azzal a kis gránátsplitterrel, ő is ott volt az önkéntes ápolónők között a kórházban. Hancuroztunk, tréfálkoztunk. Egyszer csak fogtam magam és megcsókoltam. Pofon ütött barátom!... Totál el voltam veszve, barátom. Onnét kezdve szakadatlanul motoszkált bennem, hogy ez kell nekem, éppen csak ez. Az pofonveri, aki körülötte sündörög. Jó erre az embernek gondolni, barátom, amikor feleséget választ.

FŐBÍRÓ: Sok boldogságot kívánok.

JANKOVICS: Köszönöm. Ma olyan eljegyzésféle muri lesz nálunk, hogy én megjöttem. Szólt nekem az Irina, hogy hívjalak meg én is... (Habozva.) Csak hát annyi mindenféle

ember lesz ott. Tudod, a püspök, katonatisztek, belgrádi urak, meg más ilyenek...

FŐBÍRÓ: Értem. Amolyan dárídó. Együttal diadalünnep is, mi? (*Jankovics válat von, hogy hát igen.*) De hogy is hitték rólam, hogy elmegeyek? (*Kicsit haragszik.*)

JANKOVICS: Nem lesz ez mindig így. Majd csak visszadöccen minden a régi kerék-vágásba.

FŐBÍRÓ: Hát persze. Szerb katonatisztekkel. Belgrádban kinevezelt alispánnal. Az új főbíróval. A mi régi barátságunk? Tempi passati. Nem rajtuk fog ez mulni, nem is rajtam. Tudod, olyan lesz a levegő. Az ember zsenirozni fogja magát. Ők is. Én is.

JANKOVICS: De ha én megházasodtam, hozzám csak eljössz, Géza?

FŐBÍRÓ (*ezt a pár szót Jankovics olyan melegen mondta, hogy megindul tőle. Valószínűleg ezt akarja elrejteti, mert földül, tesz néhány lépést, mintha a lábát próbálná*): Megint fáj a térdem. Nagyidőt érez...

8. JELENET

Voltak, Irina, Danica

(*Kopognak és a főbíró „szabad“-jára belép a két nő, kabátosan, ősznek öltözve. A főbíró néma meghajlással köszön.*)

JANKOVICS (*huszárosan összeüti a bokáját. A szeme összevillan Danicával, mindjárt egymáshoz közelednek a háttérben. Persze enyelegnek, kötekednek, miközben Jankovics lesegíti a leány kabátját.*)

IRINA: Jónapot. (*Meleg kézfogás után a főbíróhoz.*) Nehezen szántam rá magam, hogy idejőjtek. Meg vagyok sérvtve. Azt még csak értem, hogy hetek óta nem jön felénk. De az már egyenesen rosszul esett, amit vasárnap csinált.

FŐBÍRÓ: Mit csináltam?

IRINA: Tudja azt maga. Erre hajlattam vasárnap. Maga kint állt a ház előtt. Láttam. Aztán amikor megismerte a lovainkat, bement az udvarba. Betette maga mögött a kaput. Nem akar többet köszönni sem nekem?

FŐBÍRÓ: Bocsanatot kérek. Néveletlen medve vagyok.

IRINA: Vége a barátságoknak? Meg se merjem hívni estére a Danica kézfogójára? (*Mosolyog.*) Mert azzal az ürüggyel jöttem...

FŐBÍRÓ (*melegen*): Még mindig nem tette le a kabátját, Irina. Magára melegszi. (*Nyúl, hogy lesegítse.*)

IRINA: De igazán, nem zavarjuk valami munkájában?

FŐBÍRÓ (*egy kis felhő van a hangján*): Nem. Már nem. (*Lesegíti az asszony kabátját. Van valami játékuk, hogy ez számukra nem egészen közönséges művelet.*)

IRINA: Hát mit szól ezekhez a fiatalokhoz?

FŐBÍRÓ: Gratulálok, Danica. Tartsa majd kordában ezt a fickót. Rövid gyepőre fogja, mert az ezrednél olyannak ismertük... (*Hirtelen átfordul Jankovicshoz.*) Igaz, nem is

kérdeztem még a flukat. Tudsz valamit felőlük?

JANKOVICS: Megvannak. Ki itt fenn, ki amoda lenn. Azt már hallottátok bizonyosan, hogy a Csaholyi elesett. Az a figurás Csaholyi.

IRINA (*megrendülve*): Nem. Szegény! Az utolsó estén, amikor bucsuzott, még udvarolt nekem. Megmondta előre. Tudta. A kisujjamat akarta megcsókolni.

JANKOVICS: Akkor is figurázott, amikor bekapta. Amikor a költőzhelyre vitték, kacshintott. Hogy neki már jó, ő megy haza. A finom kis kórházba. Azután... (*Csak a kezével jelzi, hogy meghalt.*) Máskülönb... ja, igen. A Berzétey. Emlékeznek még rá. Az a kis zászlós. Az elvesztette a szemevilágát. A gáz. De milyen furesza. Amikor pár hónap múlva meglátogattam a szerencsétlensége után, alig ismertem rá, úgy meghízott. Persze, hogy egész nap mindig csak ül, aztán eszik abba a végtelen unalmába.

DANICA (*főlsóltok*): Jaj Istenem!

JANKOVICS (*odamegy a lányhoz, megfogja a kezét*): Mi baj, drágám?

DANICA: Magával is történhetett volna ilyesmi...

JANKOVICS: De hát nem történt. Elküldheti hozzám a jégkárbecslőt, nézzen meg. Ép vetés vagyok.

IRINA (*Jankovicshoz*): Mit szólnának hozzá, ha elengedném magukat tíz percre? Kisütött a nap. Sétáljanak egyet-kettőt.

JANKOVICS (*már segít is Danicára a kabátot*): Azt mondanám, hogy maga... maga... (*A lányra néz.*) Nem kurizálok előtte. Kikaparja a szememet. (*Ő is veszi a kabátját.*)

DANICA: Várjon, rosszul áll a gallérja. Felfordult a füle. (*Megigazitja a flu bekecsét.*)

JANKOVICS: Ne kezeljen ilyen szultánnak. Ne kényeztessen el, Danica. (*Szerelmes vidámsággal néz a lányra.*) Hány kiló is maga, Danica?

DANICA: Ötvennyolc. Mért kérdi?

JANKOVICS: Hogy nem lesz-e tulságosan nagy adag? Mert én magát megeszem egyszer. (*Egymásba karolnak, kimennek.*)

9. JELENET

Irina, Főbíró

IRINA (*kutatva nézi a férfit*): Amióta nem láttam, egy kicsit megfogyott. Mi baja?

FŐBÍRÓ (*kimérten*): A rendes őszi katarus. Majd kiheverem.

IRINA: Miért nem őszinte hozzám? Más baja van. (*Habozva.*) Amikor ezek a dolgok történtek, mindjárt gondoltam, hogy meg fog bennünket gyűlölni. Hát persze, hogy gyűlöl.

FŐBÍRÓ (*nagy büszkeséggel utasítja vissza ezt a föltevést*): Az én fajtam nem bornirt.

IRINA: Nem akartam megbántani. De mégis. A maga hazája most úgy van az én hazámmal...

FŐBIRÓ: Én nem szeretem ezeket a nagy szavakat. És ha lehet, kikerülöm. De ha már így a homlokomnak szegzi, hát megmondom. Az én érzésem szerint az embernek a hazája jószágos dolgot jelent. Annak nincsenek olyan kicsinyes passziói, hogy meggyűlöltessen velünk egy emberi arcot. *(Emeltekben.)* Aki egyébre uszit, betyár. Maga talán gyűlölt engem, mert magyar vagyok?

IRINA: O, dehogya. Inkább tetszett nekem az idegensége. Olyan elegancia van magukban, magyar urakban. De olyan elegancia.

FŐBIRÓ *(mosolyogva)*: A régi gyakorlat. *(Fitymálva.)* Külsőleg.

IRINA: Nem. Ez nem lehet külsőség. Ez valami más. Látja, akármilyen történt, én mégis csak azt érzem, hogy maga itt az ur. Szinte szeretnék meghajolni maga előtt. Alázatosan, mint a szolgálója.

FŐBIRÓ *(mosolyogva, melegen)*: Pedig eddig én másnak ismertem magát. Nem igen hallottam dorombolni, inkább karmolt.

IRINA: Igen. Mindenki mást. De magát...

FŐBIRÓ: Örülök, hogy nem hagyok magam után rossz emléket. Ne gondoljon rám haraggal, ha majd elmentem.

IRINA *(eláll a lélegzete)*: El akar menni?

FŐBIRÓ *(némán bólint.)*

IRINA *(növekvő izgalommal)*: Örökre? Soha sem fog ide visszajönni?

FŐBIRÓ: Mi keresni valóm volna itt tovább? Borvigéc legyen belőlem?

IRINA *(idegesen)*: Akár azt hiszi, az szegynivaló?

FŐBIRÓ: Nincs bennem az ilyesméhez elég keresztényi alázat. Van egy kis földem odaát, Békésben. Rávetem magam, fölgazdagítom. Talán állást is vállalok a megyénél. Folyik tovább minden úgy, ahogy eddig. Csak máshol.

IRINA *(élesen)*: Maga el sem tudja képzelni másképp az életet, mint kesztyűsen, lóháton; pántlikás kocssal a bakon! Jaj, de gyűlölöm ezt a cifra hetvenkedést! *(Villog a szeme.)*

FŐBIRÓ *(nevet)*: Mondom, hogy karmol. Itt van. Kibujt a körme.

IRINA: Nem hittem volna, hogy maga is olyan könnyű ember, akit elfúj a helyérről az első szél. Persze, hogy kényelmesebb ott. Az atyafisággal. Itt maradni nehéz. Dolgozni nehéz!

FŐBIRÓ: Ugyan mit csinálhatnék?

IRINA: Mit tudom én? Kereskedjék. Bérreljen földet. Vessen kendert, csináljon szeszfinomítót. Megfutni könnyű! De itt maradni!

FŐBIRÓ *(megfogja az asszony karját)*: Irina!

IRINA *(rövid habozás után élesen, csak-nem gyűlölettel)*: ... és beszélt nekem egyszer valami fekete asszonyról. Akit szeret. Tud is maga szeretni.

FŐBIRÓ *(Most már nagyon komolyan)*:

Hát ha idejutottunk, akkor nem hazudozom tovább. Megmondom, hogy éppen ez kerget el innen. Az a fekete asszony.

IRINA *(gunyosan)*: Ó! Hogyan csinálja szegény?

FŐBIRÓ: Tíz éve szeretem. A vén fejemmel szűz vagyok jóformán miatta. Egyszer, amikor elárultam magam, arra kért, az az asszony, hogy ne ostromoljam. Megtettem. Tiszteltem a szemérmét, a tisztaságát, az élete rendjét. Beértem olyan semmiségekkel, hogyha látogatába mentem hozzájuk, eltűnt egy pillanatra az az asszony, aztán mikor visszajött a szobába, egy kis friss puder volt az arcán. Megdobogott a szívem, hogy talán miattam tette. Elég volt, ha látam nyáron a ruháját elvillanni a ribizkebokrok mögött. És már szeptemberben kezdtem várni az első hideget, amikor lát-szik a lehellet párája. Beszívta a lélegzete fehér páráját.

IRINA: Nem hiszem.

FŐBIRÓ *(nem engedi, hogy félbeszakítsák)*: Ez mind jó volt. Szívesen tettem. De ahhoz már nincs erőm, hogy itt maradjak, legyűrve, tollafosztott kakasnak. Engem ne lásson elszerecséltenedve az az asszony!

IRINA *(szévedélyesen)*: Micsoda bolond beszéd! Miféle asszony az, aki csak ennyit is törődik az ilyesmivel?!

FŐBIRÓ: Akármilyen bolondság. Ennél mégis csak jobb, ha elmegyek innen. Odaát arra fogok gondolni szakadatlanul, hogy egyszer majd visszajövök érte. Bolondság? Hát bolondság! *(Szikrázik a szeme.)*

IRINA: Mondja ki végre! Én vagyok az a fekete asszony?

FŐBIRÓ: Maga! *(Megfogja az asszonyt, mintha a birtokába akarná venni.)*

IRINA: *(Nem nyújtja a száját, csak egy árnyalattal mozdulattal emeli a férfit felé az arcát. De ez elég ahhoz, hogy a főbiró egészen magához ölelje és megcsókolja. A rövid, ügyetlen, gyakorlatlan csók után Irina kitépi magát a férfi kezéből és vad félelemmel, mintha valami szörnyű bünt követett volna el, a szoba másik sarkába menekül.)* Istenem, hagyjon!

FŐBIRÓ: Hát itt maradok. Ha másképp nem lehet, itt fogok házalni a környéken.

IRINA: És én a szeretője leszek. *(Kétségbeesetten. Inkább magának.)* Így lesz az emberből szemét.

FŐBIRÓ: Ne kinozza magát Irina.

IRINA: De igen. Tudom, hogy ez az útja. Kíváncsi falu ez. Majd hunyorítanak utánam a szemükkel az emberek. „Ez is olyan”. — Még az a jó, hogy nem fog sokáig tartani. Meglátja, meg sem unhat, már vége lesz. Ügyetlen vagyok. Elárulom magam. És ahogy megérdemlem, az első héten kitekeri a nyakam Dusan.

FŐBIRÓ *(mozdul, hogy az asszonyhoz közeledjen. De hirtelen megfogja magát,*

mert látszik, amint kint az ablak előtt elhalad Dusán. Már hallatszík is a kopogása.)

10. JELENET

Voltak, Dusán.

DUSÁN (*bejön, megáll a küszöbön. Melegén, mint aki két olyan embert talál a szobában, akiket nagyon szeret*): Szervuszatok. (Látja a furcsán, némán álló főbíró és a feleségét. Mosolyogva.) Mi az? Megharaptátok egymást?

IRINA (*megembereli magát*): Géza olyan szomorú. Nem tudok mit mondani neki.

DUSÁN (*Irinához*): Jól tette, hogy idejött. Én is ott hagytam a templomot. Imádkozzának nálam nélkül egy kicsikét. (A főbíróhoz.) Látod, mi ketten nagyon szeretünk téged.

FŐBÍRÓ: Tudom, hogy jó ember vagy Dusán. Meg akarsz vigasztalni.

DUSÁN: Nem akarlak megvigasztalni. Érzem, hogy nem is lehet. Nem is illik. Csak. Csak... (*keresi a kifejezést, aztán spontán*) Főlkínalom neked lelkem egész szeretetét. (Odalép a főbíróhoz, átöleli és férfias, nyílt csókot nyom mindkét arcára.)

FŐBÍRÓ (*megrendülve*): Te most azokra a semmi kis zsenivégre gondolsz, amiket én... Az zseniroz. Azokért szeretnél megfizetni...

DUSÁN: Ó, dehogyl! Nincs itt szó semmiféle háláról. Egyszerűen csak szeretlek. (Formálisan szerelmet vall.) Tetszel nekem. A hajad, a szemed, a ruhád. Ahogy a kengyelbe teszed a lábad. Fájna nekem, ha elveszitenélek. (Rábészéle.) Na ugye boldonságot fecsegett a patikus? Ugy-e nem igaz, hogy el akarsz innen menni? (A feleségéhez.) Ugye Irina, magának is rosszul esnék, ha a Gézát elveszitenénk.

IRINA: Dusán.

DUSÁN (*a főbíróhoz*): Emlékszel még arra az én irnokomra, a Nikicsre, aki följelentett?

FŐBÍRÓ: Emlékszem.

DUSÁN: Nahát azt nevezték ki ide jegyzőnek.

FŐBÍRÓ: Hallatlan! De hiszen csak egy szavadba kerülne, ha...

DUSÁN (*közbevető*): Ha kimondanám. De nem merem kimondani, barátom. Félek is, undorodom is tőle. A hatóság elé cipeljem ezt a férget? Feleljek a gyanúsítására, a rágalmaira, a szemtelenségeire, amiket az arcomba mondana? Ej, barátom, az ember inkább gondol egyet, nyel egyet... (*legyint*.) Láttam ma reggel a templom előtt azt az embert. Ő is megijedt tőlem. Én is tőle. Köszönt. Visszaköszöntöttem. (*Kesérről nevet*.) Lepaktáltunk. Majd együtt ülünk itt a husos fazéknál.

FŐBÍRÓ: Biz az elég szomorú.

DUSÁN (*a főbíró vállára teszi a kezét, meleg mosollyal*): Na látod, milyen jól diskurálunk? Tudsz te valakivel még a világon ilyen jól diskurálni? Mert én nem. Még

mindig azt mondd, hogy elköltözöl innen? Ami téged illet, nincs baj. Sok nexusom van Belgrádban. El tudom én intézni, hogy az állásod helyett...

FŐBÍRÓ (*közbevető*): Ugyan.

DUSÁN: Jól van. Hát nem. Bocsánatot kérek még az ajánlatért is. Hanem itt vagyok én. Nekem nagyon nagy szükségem lenne egy okos derék emberre. Aki tud dolgozni, szervezni. Itt a vagyonom. A földem. A sörgyáram. A szeszgyáram. Egymagam nem is tudom a gyeplőket kézben tartani. Rád gondoltam. Ezzel csak nem sértelek meg?

FŐBÍRÓ: Köszönöm.

DUSÁN: Nagy kondíció lenne ez. Sok munkával járna. Sok jövedelemmel. (*Hirtelen ötlettel*.) Uri módon megházasodhatnál rá. Az aztán idekötne egészen. Nem volna kedved megházasodni?

IRINA (*kap a szón — a főbíróhoz*): Látja, ez nagyon egészséges ötlet. Maga ép-kézláb ember. Miért nem házasodik meg? Na, keressünk együtt valami magának való kedves lányt. Szőkét, husz éveset, amilyen illik magához. Higyje el, megváltozna velem minden.

FŐBÍRÓ (*szemrehányóan*): Irina.

DUSÁN (*a feleségéhez*): Hagyja fiam. Látja, hogy nem türi. Van olyan ember, akinek a bőre nem állja ezt a dolgot.

FŐBÍRÓ: A gázsira? Szerelem nélkül?

DUSÁN: Jaj, te regényes bolond! Azt hiszed, hogy a szerelem az valami olyan különös dolog? Megjön az szépen fiam a jó meleg hálószobában. (Az asszonyhoz.) Hiszen mi sem voltunk egymásba szerelmesek az elején. — Ugye Irina? — Az apám akarta. A maga anyja akarta. Mit sirt magam! Mennyit makrancoskodtam én! (*Visszafordul a főbíróhoz*.) És látod, mégis milyen szépen összemelegedtünk. Te, szavamra mondom, hogyha csak egy kicsit sikerül, a házasság nem rossz találmány. Akármilyen baj érte az embert nappal, este csak egyet hengeredik a duplaágyban...

IRINA (*irtózza*): Hagyja ezt, Dusán.

DUSÁN (*nevet*): Jó, hagyom. (A főbíróhoz — tárgyilagosan.) Te most állami házban laksz. Onnan ki fognak téged piszkálni. Nem baj. Majd felköltözöl hozzánk. Én valószínűleg politizálni fogok. Többet ülök majd Belgrádban, mint idehaza. Elbeszélgetnél esténként az én magános fekete-rigómmal. (*Szeretettel megfogja a felesége állát*).

FŐBÍRÓ (*nagyon fel van dülve. Mint aki számotvetett magával*): Köszönöm Dusán. De nem fogadhatom el. (*Késégrebeesett gyors pillantást vált Irinával*.) Nem lennék hűséges embered. Tudod... nem állanám meg, én bizony konspirálnék. Benne lennék én mindenféle disznóságban.

DUSÁN (szívesen): Hát konspirálnál. Tudom én praksziból, mi lehet az ilyen konspirálás. Összeülnél a patikussal meg a plébánossal a vendéglőben. Spricereznétek. Aztán szidnátok bennünket. Hát szidjál (Nevet.) Én is szidtalak titetek annak-idején.

FŐBÍRÓ: Bevallom, hogy nagyon jól esik, amit mondasz. De... (Irinára néz)... nem tehetem.

DUSÁN: Ugyan mondja már maga is, Irina, magyarazza meg neki, tartsa itt. (Miután az asszony nem szólal meg rögtön) Na?

IRINA (színtelenül.) Maradjon itt, Géza.

DUSÁN: Ez az egész? Ennyit tud mondani?

IRINA (Dusánhoz): Mit mondjak? Tudja ő, hogy szeretném. (Összeszedi magát — a főbíróhoz.) Olyan unalmas élni az ilyen várostalan vidéken. Az ember egészen elkomposodik belé. Ha maga itt van, mégis csak illik vigyázni. Látom, hogy jön. Hallom a hangját. Fölkelek a diványról, odamegyek a tükörhöz... (Könnyedén megre megő hangon.) Egy kis pudert beszek az arcomra.

DUSÁN (gyanu és él nélkül a főbíróhoz): Becsületekre mondom, igaz. Százszor észrevettem, hogy amikor te jössz, hirtelen kicsinosítja magát. Én is megérezem ám rajta a kölnivizet. Észreveszem a friss pudert. Hogy megigazitotta a haját. (Tréfásan megfenyegeti a főbíró.) Ej, te!

FŐBÍRÓ (a kellelénél valamicskévelhevesebben): Miféle képzelődés ez?

DUSÁN: Ez nem képzelődés, ez így van. Nincs ebben semmi. Micsoda hörcsög vagy te?! (Kicsit meglepődik a főbíró hangján.)

IRINA (tovább a főbíróhoz, elfogult fátyol van a hangján): Ami pedig azokat az estéket illeti, amikkel Dusán megfenyegette... Hát azzal úgy van, hogy amikor nem lenne kedve elmenni tarokkozni a kaszinóba, én se bálnám, ha otthon maradna vacsora után feketekávéra is...

FŐBÍRÓ (csaknem rémülten): Ezt komolyan mondja, Irina? (Dusán föltfigyel erre a hangra.)

IRINA (összezavarodik): Igen... nem... (Teli lelki furdalással a főbíróhoz.) Égetni való boszorkány vagyok, ugye?

DUSÁN (rosszkedvű csodálkozással): Ezt nem értettem. Miért mondta ezt ilyen furcsán és miért volna maga ezért égetni való boszorkány?

IRINA (nem tud kimászni a zavarból): Mert... igazán nem szép tőlem ez az üres kacérokadás. Nem illik az ilyen komoly dologhoz.

DUSÁN (szárazon): Vigyázzon fiam. Ez nem volt kacérság. Ez mélyebb volt annál, amit kacérságnak mondanak.

FŐBÍRÓ (kis csönd után, ideges nevetéssel): Kolosszális ember vagy!

DUSÁN: Ez a nevetés is.

FŐBÍRÓ: Nahát, azon igazán ne csodálkozz, hogy nem nevetek szabályszerűen. Ami ma történt velem. Nincs egy órája.

DUSÁN (üldözi): Ez másféle dolog.

FŐBÍRÓ: Hát akkor inkább befogom a szám.

IRINA (nagyon sikertelenül játssza a megsértett duzzogót. Dusánhoz): Már nem is adok szállást a barátjának. Még ott sincs. És már kezdődik a pörpatvar miatta. (Nevetni próbál.)

DUSÁN (mintha tréfálna, de ez már komoly): Nem is csudálkoznék, ha volna maguk közt valami kis...

FŐBÍRÓ (ideges élességgel): De ha nincs!

DUSÁN (Irinára néz): Nincs.

(Nagyon kellemetlen szünet. Mind a hárman szótlán állnak.)

FŐBÍRÓ (kinosan): Angyal repült.

DUSÁN (fanyar, rossz hangon): Angyal...

11. JELENET

Voltak, Danica, Jankovics.

(A fiatal pár karonfogva jön be az ajtón.)

JANKOVICS (frissen, vidáman): Be utálok ezt az időt. Olyan jól sétáltunk. Aztán megint szemetelni kezd az eső. Te Dusán, reumát kapnak a lovaidd ebben az ácsorgásban.

DUSÁN (érdesen): Megyünk már. (Begombolja a kabátját.)

IRINA (könnyebbé szeretné tenni az atmoszférát. Danicához): Csokolóztaatok?

DANICA (Jankovicshoz — szemrehányó diadallal): Ugyi mondtam, hogy meg fogják kérdezni!

JANKOVICS (nevet): Hát akarni tán akartunk. De amikor kezdtünk volna, mindig jött valami ember a pallón. Hogy meredtek volna meg.

DANICA: Jaj, de csunya szája van. Maga se tud titkot tartani.

JANKOVICS (Dusánhoz): Szóltál az estélyről Gézának? Meghittad? Mégis eljöhetne valahogy. Majd összetartanánk mi régiek az asztalszegleten.

DUSÁN: Nem hívtam. Ugysem jönne. Csak megharagudott volna.

FŐBÍRÓ (azért mégis rosszul esik neki a dolog): Természetesen.

DUSÁN (veszi a kalapját): Gyerünk.

IRINA (nem tudja, hogy bucsuzzék, végre mégis keztenyújt a főbírónak): Isten vele, Gézal! Ugy érzem, hogy maga mégis csak elmegy. Érzem, ha kimegyek innen — nem látom többet az életben. (Kimegy, Danicával együtt, aki leányos bókkal bucsuzik.)

JANKOVICS: Szervusz Géza. Ha csuklani talál nálál éjszaka. — én emlegetlek. (El.)

DUSÁN (az ajtóból): Majd diskurálunk még a dolgainkról. (Száraron.) Szervusz. (Kézfogás nélkül megy el.)

FŐBIRO (halkan): Szervusz.

12. JELENET

Főbiró, Kispál, majd a parasztasszony
FŐBIRO (betegsi Dusán után az ajtót, aztán az ablakra néz, amelyen keresztül lát-
szik az elvonuló társaság. Jankovics barát-
ságosan bucsuzik megzörgött az üveget.
Irinának csak egy futó, félő, titkos pillan-
tása van visszafelé.)

KISPÁL (bejön): Na végre elmentek.

FŐBIRO (a két ablak közt a falnak tá-
maszkodva áll. A világos kockándl, ahol
valaha a térkép volt. Nem felel.)

KISPÁL: Te, az a kökényesi asszony még
mindig ideki ácsorog. Nincs szívem elker-
getni. Igazán el kellene intézni az ügyet.
Behijjam?

FŐBIRO (gépiesen bólint).

KISPÁL (az ajtóhoz megy): Gyere be.
(Az asszony csöndesen bevonul, kézen ve-
zetve a gyereket, görnyedve a hátára pa-
kolt szopós batyuja alatt.)

KISPÁL (a főbiró íróasztalához ül): Hány
gyerekek van? Ez a kettő?

AZ ASSZONY (félénken, mintha bünt val-
lana be): Kettő!

KISPÁL: Leszerelt az urad? Hazajött?
Mert akkor nem jár semmiféle pénz.

AZ ASSZONY (íjedten): Nem hazajött.

KISPÁL (az asszonyra néz): Miatta vi-
selsz fekete kendőt?

AZ ASSZONY (megmozdul az arca, sirna,
ha merne): Én cédula kaptam, hogy meg-
haltam.

KISPÁL (veszi a tollat, írni akar): Hogy
hívnak? (Mielőtt az asszony felelne.) Jól
van, hagyj, nem kell. (Leteszi a tollat, mint-
ha csak most jutna az eszébe, hogy mi tör-
tént.) Mit írkalok itt? Mit akarok? Hisz
nincs itt már se kassza, se jegyző! (Főáll.)
A legjobb lesz, ha összeadjuk neki a pénzt!
(Kotorászik a zsebében.) A felét én, a má-
sik felét te. No... (Mert a főbiró mozdu-
latlanul áll, ráripakodik.) Mi van veled?
Nem akarod ideadni azt a kis huszonöt ko-
ronát?

FŐBIRO (főlébred, riadtan): De igen.
Tessék. (A zsebébe nyúl, odaadja Kispálnak
a pénzt.)

KISPÁL (továbbítja a két bankót az asz-
szonynak): Eridj, vegyél petroléumot.

AZ ASSZONY (hálásan): Köszönöm szé-
pen. Kezét csókolja. Fálá, lépől Ljubim
ruke. (Kezet akar csókolni. Nem engedik.
A gyereket kézenfogva kivonul, mint a füst.
A két magyar szótlanul néz utána.)

(A képnek vége. A szinpad sötétbe borul.
Először csönd van, aztán a sötétből — mint-
egy jelezve, hogy az idő elmúlik — az alkonyo-
dó falu hangjai (harangzugás, kolomp-
szó) hallatszanak. Most az első kép szinpada

már elforgott. De még mindig tart a sötét-
ség. A kolompzó másféle zajba megy át).

2. KÉP.

(A sötét szín felől zürzavaros hangok szü-
rődnek. Lárma, nevetés, szerb szavak. Zene-
szó. Ének. Danica hangja, aki valami szláv
románcot énekel furcsa, hurok hangszerek
kíséretével. Most lassan kivilágosodik. Az
első felvonás 2. képének díszlete látható.
Patakzó fény. A szoba még külön ki is van
világítva, föl van díszítve. A falakról szerb
zászlócskák, virágguirlandok. A nyitott bal
ajtón át látszik a hall. Az is csupa fény, vi-
rág, kék-fehér zászlócska. A hall falándl
vederbe tett babérfák sora. A földön ün-
nepi, piros futószőnyeg. Danica hangja mo-
teljes erővel cseng, pedig nincs a színen. A
szomszéd szobában énekel. Egyáltalán érez-
tetni kell, hogy a ház teli van vendéggel.
Az élet és a vidámság dus zaja árad jobb-
felől. Az a muri folyik, amelyről az első
képben volt szó. A színen tulajdonképpen
csak egy kártyázó társaság van. A nagy-
fejűek. Nekik van főnntartva ez a terület. Az
előtérbe tolt borosüvegekkel és kávésfnd
szákkal teli asztalnál ramlit játszik a Püs-
pök, az Ezredes és a Kormánybiztos. Körü-
löttük a gibicek. Dusán. (Az Ezredes mő-
gött.) Ezeknek az embereknek nem a kari-
kizott külseje nagyon fontos a kép tónusa
miatt, amelynek fűszeresen szerb zamatu-
nak kell lenni. (A szöveg közé óvatosan,
hogy az érthetőséget ne zavarja, el lehet
helyezni néha egy-egy szerb szót.) Tehát: I.
A Püspök, élénkszemű, vidám aggastyán.
Okos. Még a kenetes szavaiban is megcsillan
egy kis humor. A haja még egészen szürke.
Mellig érő szakállam meg éppen sötét. Csak
a két hegye fehér ennek a szakállam, mint
egy megfordított hermelin. II. Az Esperes,
nagytestű, hizásnak induló, javakorbelti férfi.
A haja egészen kurtára van nyírva, mint a
középkori kalugyerekeké. Legnagyobb büszke-
sége a dus, fényes, medvebarna szakállam,
amelyet minden passzív pillanatában mély
szeretettel fésülget a cingulusából előhuzott
fésűvel. Gyönyörű ember ez a pap. Édes,
vastag, perzsa szemöldökével. Nem véletlen,
hogy három pap is szerepel a színen.
Ők adják meg az egész kép igazán ortodox,
szláv jellegét.) III. Az Ezredes, jókedvű,
csontos öreg katonam. Olyanféle, mint egy
marcona csapattiszt valamelyik régi ezre-
dünköböl. IV. A gyászos, fekete Ferenczjosefhe
öltözött Kormánybiztos, hasonlít a panopti-
kumbelti viaszfigurákhoz. Sovány, merev,
szenvedélyes, májszín arca van. Fényes fekete
haja. Dusán, Nikolics és a Pópa az alkalo-
lomhoz képest ki vannak csipve. Dusán
szakettjének a gomblyukában a Narodna
Obrana jelvénye. Amikor a szín kivilágoso-
dik, a társaság némán, mozdulatlanul ül a
helyén. A kártya előttük az asztal közepén.

Barab ideig nem nyulnak hozzá. Hallgatják Danica csengő énekét).

1. JELENET

Dusán, a Pápa, Nikolics, a Püspök, az Esperes, a Kormánybiztos, az Ezredek, majd Danica, Jankovics, két fiatal tiszt.

ESPERES (elragadtatva): Boga! De szépen énekel a kisasszony!

EZREDES (megdöfi az Esperest): Azért oszthatna már! (Az Esperes fogja a paklit, kiosztja a ramsli ismert ritusa szerint. Adut üt föl. Az urak gusztálnak. Közben egyre tart az ének.)

PÜSPÖK: Makk? Veszem.

KORMÁNYBIZTOS: Segíték. (Komoran szembe fordul a Püspökkel.)

PÜSPÖK (harciasan, miközben keményen csapja a kártyákat): Makk! Makk! és még egy Makk!

(Egy pillanattal előbb végetért a szomszéd szobában a dal. Fölviharzik a taps, a duda és a sipok szava. Danica kifut a színré, mintha a gratulációk elől akarna menekülni. Jankovics és a két fiatal tiszt van a nyomában. Danica szerb parasztruhát visel. A tisztek — különben csak egy pillanatra láthatók — nem antipatikusak. Kissé gyerekesen tolatkodnak Danica körül a háttérben. Jankovics, mint a páva, nagy fölénytel mozog közöttük.)

PÜSPÖK (hátránéz a zajra, észreveszi Danicát — szeretettel): Gyere ide, kicsikém. (Nyújtja feléje a kezét.)

(Danica Jankovicsal együtt odamegy az asztalhoz. A tisztek visszapárolognak a másik szobába, ahol újra kezdődik a muzsika — ezuttal kóltó.)

DANICA (kezet csókol a Püspöknek): Nyerni tetszik?

PÜSPÖK: Nyerek, madaracskám. Mi itt most mind nyerünk. (Szavalás nélkül, inkább viccesen.) Én nyerek. Te nyersz. Minden szerb. (Az égre tárja a két karját — emelt hangon.) Hála neked hatalmas Isten! (A Kormánybiztosra néz és rögtön visszaszáll a kenetességből a földre.) Meg ez az ur is nyer. Pedig ezt most buktattam meg teli kasszára. Ugy köll neki. Minek segít szülő fiúval. (Nevetnek.)

JANKOVICS: A ramsli falmelléki játék. Azért is utálom.

PÜSPÖK (Jankovichoz): Te pedig fiam, ma este ne utálj senkit és semmit. Akinek ilyen boldogság adatott, hogy a győzelem ünnepeén tarthatja meg kézfogóját.

JANKOVICS (piccesen): Hát én most mondok valamit szentségednek. Nekem máskor ugyanilyen jól esnék. Akármicsoda napon.

EZREDES (méltatlankodva): Na, öcsém! Na!

JANKOVICS: Nekem ez a nagy ilumináció...

DANICA (ijedten fogja be a fü száját):

Ne hallgasson rá, Lázár bácsi. Részeg. — Azon kezdte, hogy tizennyolc pohár fenypálínkát ivott meg vacsora előtt. Mind vártam, hogy egyszerre csak ága nő. Átváltozik az egész ember fenypálíává... (Huzakodik Jankovicsal, aki le akarja venni a tenyerét a szájáról.)

2. JELENET

Voltak, Irina, Milica — Jankovics és Danica nélkül.

(Irina és Milica jobbról jönnek. Az érkezés elvonja a figyelmet Jankovicsról, akit most Danica gyöngéd erőszakkal kivonszol a színről. Irina a nagy nap és a vendégek tiszteletére pompás szerb nemzeti viseletben van. A győzelem tündére. Csupa arany és piros a dusan himzett patyolatlan. A nyakán koráll vagy aranypéncz-nyaklánc. Milica csak polgári ruhát hord, de az aztán talpig selegem. A haja kisuítve, az arca erősen bepuderezve.)

IRINA (az asztalhoz lép): Jól megvan-nak? Kényelmesen? Látom, elfogyott a feketekávénk. Parancsolnak még?

PÜSPÖK (feláll, megfogja Irina két kezét): Be szép vagy aranyhalam ebben a ruhában. Már azért is érdemes volt fáradozni a katonáknak, hogy fölvehesd ezt a köntöszt. (Megcsókolja az asszony homlokát, aztán odafordul Dusánhoz): Nem vagy féltékeny, Dusán?

DUSÁN (föltrezen sötét, mozdulatlan melankóliájából): Tessék?

PÜSPÖK (csodálkozva): Valamit kérdeztem, fiam. Paphoz nem illő ostobaságot. Örülök, hogy nem hallottad. Hanem mi van veled? Egész este úgy ülsz, mint egy beteg tuzok.

DUSÁN: Fáj a fogam. Bocsánatot is kérek mindenkitől, hogy nem tudok úgy viselkedni, ahogy házigazdához illik.

ESPERES: Vaniliát kell rágni. Tömjént kell rátenni.

EZREDES: Vasat neki!

KORMÁNYBIZTOS: El kell túrni!

IRINA: Mért nem mondta? Van itthon antipirinünk. Az éjjeliszekrényben. Hozam?

DUSÁN (komoran): Ne bántsa. Ugysem mulna el tőle. Reggel óta fáj. (Jelentősen.) Odalent kezdődött. Maga tudja. Azóta.

IRINA (megérti, hogy miről van szó, idegesen végigsimít homlokán): Sajnálom, hogy nem tudok magán segíteni.

MILICA (előre jön): Nem is adatok maguknak több kávét. Van kassza? Nincs? Ne feküdjenek bele újra a játékbá. Mindjárt második vasora. Átmehetnénk máris az ebédőbe. (Szaglászik a levegőben.) Kiszellőznék addig itten.

PÜSPÖK (fölláll): Miután én nyereségben vagyok, szívesen. (Összeszedi az asztalról a pénzét, a reverendája zsebébe dugja.)

EZREDES (szintén feláll. A vitrinre téved

tekintete, amelyen egy kítömött kócsag áll): Szép példány. (Dusánhoz.) Te lötted?

DUSÁN: Nem. Ajándékba kaptam. Egy magyar barátom lölte. Főszolgabíró volt itt a járásban. (Nikolicshoz.) Te ismered, Sztévvó. Annál voltunk a reggel. A Péterfy.

NIKOLICS: Na, lehet, hogy az sokáig nem fog vadászni mostan. Nyomozat van ellene. Házkutatást fognak tartani nála az éjjel.

IRINA (erre a mondatra olyan sebesen fordul a beszélő felé, mint akit megcsiptek. Nagy heveségében beleütközik az Esperesbe, aki közvetlenül mellette áll. Az Esperes a maga méltóságos modorban megfogja és támogatja Irinát, aki szinte elesik. Nagyon jól jön ez a kis baleset. Mert ha mostan megszólalna az asszony, az Isten tudja, mi csoda hang jönne ki a torkán. Így van ideje összeszedni magát. Egészen az előtérben, hogy minden moccanása lássék, az arckifejezésének legkisebb árnyalata, feszülten hallgat néhány pillanatig. A dialóg, amely előtte folyik, annak az embernek a sorsával foglalkozik, akit szeret).

EZREDES: Hát ahhoz adtam én a katonákat? Mondd csak Dusán, miféle ember ez a főszolgabíró?

NIKOLICS: Egy sovíniszta.

DUSÁN: Nem vagyok Judás. Még harminc ezüstpénzért sem tudok rosszat mondani rá. Derék ember. (Fölfogja Irina rémült, hálás pillantását.)

EZREDES: Furcsa. A jegyzőtök hetek óta rágia a fülemet, hogy le kellene tartóztatni.

DUSÁN (indulatosan): A jegyzőnk!

MILICA (konsternálva): Tavaly még tortát sütöttem a nevenapjára. Kicseppenttem csokoládéglazurból a tortára a monogramját.

PÓPA: (lelkesen): Én nem hiszek róla semmit. Nem olyan ember...

ESPERES (gunyos szigorral néz a Pópára): Olyan jól ismeri tisztelendő atyám?

PÓPA: Igen! (Észreveszi a rejtett vádat. — Rémmüln.) Nem. (Elgáulva.) Nem tudom... (A falhoz lapul.)

IRINA (alig tud mosolyogni — az Ezredeshez): Nem értem jól ezeket a dolgokat. Mit jelent a házkutatás?

EZREDES (gavallérosan): Kényelmetlen vizit. Váratlan időben. Mondjuk éjjel. És ha talál valamit a vizitáció, utána...

IRINA (feszülten): Utána...?

EZREDES: Utána? Ne beszéljünk ilyen csunya dolgokról ma este. Statárium van. És ha a haditörvényszék nem ismeri a tréfát.

KORMÁNYBIZTOS: (szenvédélyesen, szinte mániákusan): A haditörvényszék még mindig nem elég szigorú. Én csak civilhatóság vagyok, de én az olyan embereket, akik egy épülő állam konszolidációját zavarják, mind főbelövetném!

IRINA (alig fékezett gyűlölettel): Ön főbelövetné őket?!

KORMÁNYBIZTOS (nem retirál): Főbel!

IRINA (mint a tigris): Én pedig azokat az embereket, akik...

(Szerencsére ebben a pillanatban megszólal a Püspök, Irina elhallgat, mielőtt valami jövátéhetetlen dolgot mondana).

PÜSPÖK (a Kormánybiztoshoz): Fiam, nem eszik olyan forrón a kását. Én nem tartom helyesnek a statáriumot.

KORMÁNYBIZTOS: Persze, ha Szentséged közbeveti magát...

PÜSPÖK (óvatosan): Én nem vetem közbe magam. Én a lelkek pástora vagyok. Én nem folyok bele sem a katonai, sem a polgári testületek dolgába. De mint pap azt állítom, hogy az élet minden kis lángocskája szent. (Megindul jobbra.)

IRINA (néhány lépést tesz a Püspök után): Lázár bácsi! (ugy intondál, mintha könyörögni akarna.)

PÜSPÖK (megfordul): Tessék, gyermekem.

IRINA (megfékezi Dusán pillantása, látja a sok ellenséget, érzi az rossz atmoszférát, elnyomja a mondanivalóját.) Nem... semmi... Csak azt akartam mondani, hogy Lázár bácsi milyen jó. Hogy tetszett nekem, amit mondott a lángocskákról...

PÜSPÖK (elégedetten mosolyog): Édes gyermekem! (Megsimogatja Irina haját — más hangon.) Az a zene... (Frissen, kíváncsian kiüpeg jobbra. Az Esperes méltóságosan utána hőmpölyög.)

DUSÁN: Milica, vezesd be az urakat.

MILICA: Goszpodine! (Az ajtó felé int — az Ezredes karjába kapaszkodik — fecseg hozzá.) Ha igazán becsuknák, szeretnék beüldöztetni neki valami pokrócot. (Kimennek, elhal a beszélgetésük.)

DUSÁN (Kormánybiztoshoz): Parancsolj, kérek.

KORMÁNYBIZTOS: Te nem jössz?

DUSÁN (szárazon): Mindjárt. (Kütsz-kolja a Kormánybiztost, beteszi az ajtót.)

3. JELENET

Irina, Dusán, Pópa.

DUSÁN (a pópához): Keresel valakit, aki leszalad az istállóba. Befogat.

PÓPA (buzgón): Értem. Megyek.

DUSÁN (a cselekvés lázában): A két vadedes amerikaiit fogják be. Kocsis nem kell. Magam hajtok. (Mozdulatot tesz, mintha már fogná a gyeplőt.)

PÓPA: Da bome! Dobroje! (Kirohan.)

4. JELENET

Irina, Dusán

IRINA (remegően): Odamegy?! Hozzá?!

DUSÁN: Csudálkozik rajta? Hát mit csinálnak? Itt ülnek nyugodtan? Gibiceljek a ramslinál? Gusztáljam, hogy megéle az Esperes véle alsóra, amíg...

IRINA: És mit fog csinálni?

DUSÁN (*energiával*): Tíz perc ide a háza. Átfutok. Figyelmeztetem. Ha valami eldugnivalója van, égesse el. Ha muszáj, szökjön! Én nem adok azokra a mafláságokra, amiktől ezek félnek.

IRINA (*telkesen helyesel*): Hát persze. Mit tud csinálni egy ember. Mit árthat az?...

DUSÁN: És ha meg találná kérdezni valamelyik patént hazafi, hogy hol jártam!... (*Összeszorítja az öklét.*) A torkára verem a fogát!

IRINA (*mohón*): Majd én hazudok valamit. Azt mondom, hogy a foga... Segítsen rajta. Adja oda neki a kocsiját. Vigyen magával pénzt. Lehet, hogy szüksége lesz pénzre is, ha...

DUSÁN (*hirtelen a feleségére néz*): Pedig én nem tudom. Valami nyomja a gyomrom. Mi volt az maguk között a reggel? Mit hebegtek? Mit dadogtak? Röstellem beszélni róla, de reggel óta gyűlik bennem a keserűség. Itt ülünk kivilágítva, fülig zászlózva, talpig bokrétában. Az egész háboru alatt, négy évig vártam erre a napra. És most nincs egy jó vércem. (*Megragadja a felesége karját.*) Mondja meg. De igaz lelkére mondja meg, maguk ketten nem kacagnak ki érte a hátam mögött? Nem vagyok én kiröhögnivaló trotli, hogy vásárra viszem a bőröm ezért az emberért?

IRINA: Ha tudná, mennyire tetszik nekem most, nem kérdezne ilyesmiket. (*Átöleli Dusánt.*) Ha mindig így eltalálná, mit kell csinálnia...

DUSÁN (*tefejt magáról az asszony karját*): Szóval most eltaláltam?

IRINA (*áradozva*): El. Hát nem érzi, hogy másképpen nem tehetett? Büszke vagyok magára.

DUSÁN: Lassabban, lassabban! Még tul-szózza!

IRINA (*melegen néz Dusánra*): Jó. Hallgatók. (*Megint átöleli. Hozzásimul.*)

DUSÁN (*fokról fokra hül*): Tyü, milyen kampósat nézelt... És hogy ölelget. Tíz éve nem ölelt így meg, a magam kedvéért. (*Az asszonyra villan a szeme.*) Jobban szeretném, ha valamivel lezserebben venné ezt a dolgot.

IRINA (*elengedi, ijedten*): Miért?

DUSÁN (*már nyom sincs benne az előbbi cselekvő kedvnek. Hidegen*): Mert így mégis csak arra kell gondolnom, hogy ez az ember nemcsak az én barátom. (*Csönd. Aztán nyomtatékkal.*) Több köze van ennek magához, mint hozzám.

IRINA (*nem üszta a lelkiismerete, nem tud fölháborodni*): Micsoda köze? (*Kényszeredetten mosolyog.*) Csak nem gondol arra, hogy... (*Nem tudja kimondani, „megcsaltam!”.*)

DUSÁN (*kutatva nézi az „asszonyt*): Hát perrendszerü bizonyítékom semmire nincs. De

ez nagyon nehéz pillanat. Gyanakszom, Irina. Nyílik a szemem. És ha eszembe jut, hogy ez milyen könnyü... Hiszen, hogy én kezdtem... Hát én is megcsaltam. Pedig én szeretem. És mégis megcsaltam. Elém akadt egy-egy parasztlány. Úzleti uton valami kasszírón nagyon kínálta magát...

IRINA (*kétségbeesett türelmetlenséggel*): Hagyja. Ne mondja. Elképzelem. Tudom, hogy maguknál férfiaknál az ilyesmi nem számít.

DUSÁN: Ejnye, de pikáns. Sose tudtam, hogy ennyire könnyen veszi az ilyesmit.

IRINA (*könyörögve*): Dusán, én nem tudok most belemenni ebbe a beszélgetésbe. Majd holnap. Amikor akarja. Máskor. Nyugodtabb pillanatban. (*Rendkívül izgalommal az ablakhoz megy, hallgatódzik.*) Nem köcsizörgés ez? Hogy mit tudnak piszmogni azzal a kocsiáll!

DUSÁN (*szárazon*): Maga egészen elvesztette a fejét. A tüzoltóknál sem tudnának ennyi idő alatt befogni. Éjszaka van. Fölverni az istállót. Kinyitni a szint. Összeke-rezni a szerszámokat. Abba beletelik még legalább egy félóra.

IRINA (*rimázkodva*): Hát menjen gyalog. Gyalog rövidebb is. Nem kell lekerülni a szosszéra. Átmehtne a templomközön. (*Összetett kézzel sürgeti.*) Menjen. Perceken mulhat minden.

DUSÁN: Nagy a sár, belé ragadna ez a szép lakkcipőm a sárba.

IRINA: Huzzon csizmát. Átöltözik utána... (*Mozdul.*)

DUSÁN: Hagyja. Ne legyen olyan tüzes. (*Megfogja az asszonyt.*) Várjon csak. Ráér. Gondoljuk meg szépen.

IRINA (*rémülten*): Vissza akarja szívni? DUSÁN (*alattomosan*): Legalább is gondolkozom.

IRINA: Gondolkozik!

DUSÁN (*a szemszegletéből nézi az asszonyt*): Alapjában véve rémitő ostobaságot csinálnék. Láthatta itt a hangulatot...

IRINA (*nem bír az idegeivel*): De hiszen ez hitványaság!

DUSÁN (*élesen*): Micsoda?

IRINA (*féktelenül*): Hitványaság! Gyávaság! Gyalázatosság!

DUSÁN: Na itt van. Kitalálta. Szebben nem is lehetett volna megmondani. Maga a szeretője ennek az embernek! (*Csönd.*)

PÓPA (*mint aki nagyon sielett, ilhegve megjelenik az ajtóban. Az antréja elvágja a házaspár beszélgetését. Irina megmenekül attól, hogy válaszoljon. A Pópa kapkodva beszél, szuszogva, boldogan jelenti*): Itt a kocsi!

DUSÁN (*szárazon*): Fogjanak ki. Nem kell a kocsi.

PÓPA (*elképedve*): De Dusán!...

DUSÁN (*fenyegetően*): Ne mondasd velem mégegyszer.

PÓPA (ijedten makog): De Dusán!... (Észreveszi, hogy itt valami rossz dolog történt, Dusán rettentő nézésének sulya alatt kismofordál a színről.)

IRINA (ugy érzi, hogy nincs joga hozzá, tehát nem is tud a büntetlen asszony nyílt erejével föllépni. Viszont halálosan fél, hogy baja történik annak az embernek, akit szeret... Még egyszer összeszedi magát. Megpróbál mindent. Megalázkodik): Dusán, én most nem is felelek magának arra, amivel vádolt, olyan rut, olyan méltatlan magához... Most csak arra kérem... A Krisztus szerelmére kérem! Menjen!

DUSÁN: Legalább hallgatna már! Mit gondol? Vak vagyok? Azt hiszi, csak a vetéshez van szemem, a lóhoz van szemem, a disznóhoz van szemem?! Van nekem szemem az asszonyhoz is. Mondja, régóta járkálok itt a megyében köznevelésre, főlzarvazva? Mindenki tudja már? Csak éppen én nem?!...

IRINA: Dusán én nem birom el, nem tudnék így élni, hogy miattam egy ember...

DUSÁN: Már pedig bírja el. Szokjon hozzá. Mert ennek az embernek a maga ügyetlensége csavarta ki a nyakát.

IRINA (sikoltó fájdalommal): Én?!

DUSÁN: Maga hát. Ha hátra felsavarják a kezit, ha becsukják, ha felkötik, én nem tehetek róla. Én már nyultam a gallérja után... amikor maga...

IRINA (a kétségbeesés extázisában): Őrült! (Megindul a bal kijárat felé.)

DUSÁN (eléje áll): Hová megy?

IRINA (mereven áll, nem felel).

DUSÁN: Ohó! Hát idejutottunk? De meg-nőtt a szarva, hogy még csak nem is felel, ha kérdem! (Megfogja az asszony karját.)

IRIN (száraz gyűlölettel): Engedje el a karomat. Engedje el! Mert én megölböm magam, ha nem enged az utamra. (Ez nem volt kibálás, inkább halk beszéd. De annyi undor, az igazságnak olyan félelmes ereje volt ebben a pár szóban, hogy Dusán önkéntelenül elengedi az asszony karját.)

DUSÁN: Pusztuljon innen! (Félreáll az asszony utjából.)

IRINA (anélkül, hogy hátranézne, kemény arccal, mint aki megtalálta magát, gyors, biztos léptekkel kisért balra. Látszik, amint emelt fejjel, gyorsan végighalad a hall piros szőnyegén, a babérfák sora előtt, fekete bundájával a vállán. Aztán eltűnik a lépcső lejárata felé).

5. JELENET

Dusán, majd Milica

DUSÁN (az asszony után néz. Van egy kis mozdulata, hogy utána is rohan. Aztán föltűrkedik benne a dac, a düh, az elkeseredés. Marad. Az asztalhoz lép. Főlemeli, megszolgálja a poharakat, hogy melyikből nem ittak. Fogja a borosüveget, tölt az egyik po-

hárba. Remeg a keze. Látszik, hogy szenved. Nem is veszi észre, hogy már tulcsordul a poháron és kifolyik az abroszra a bor).

MILICA (jobbbról jön. Meglátja Dusánt. Odamegy hozzá és rövid viaskodás után kicsavartja kezéből a palackot): Ne igyál, Dusán. A házigazdának sohasem szabad be-rugni.

DUSÁN (fenyegetően): Hagyj engem! Ne macerálj!

MILICA (haragosan): Itt iszik! Ahelyett, hogy menne és csinálná azt, amit csinálnia kellene. Elpanaszolta a Pópa, hogy milyen komiszul jársz el ezzel a Péterffyvel szemben!

DUSÁN (irtóztatós dühbe jön): Megbolondultatok? Talán téged is tapogatott titokban az az ember?!

MILICA (villogni kezd a szemé): Nem érttem mi ez? Miket beszélsz te összevissza. Te számár! Én csak annyit tudok, hogy ez az ember itt ült az asztalunknál. Borral kínáltad, kávéval. Evett a kenyérünkből, sózott a sönkkel. És mi elfogadtuk százféle szívessé-gét. Elfogadtuk? Kértük! Szépen megkér-tük, hogy tegye ezt, tegye azt. Mindig meg-tette. Te pipadohányt küldtél vele, meg ei-garettát Zimonyba a szerb sebesülteknek. Aztán hallom most, hogy baja van valami írások, meg kurirok miatt. Hát én szegény asszony vagyok és fütyülök a férfiak svind-lijére ezekkel a kurirokkal meg ezekkel az írásokkal! Én ezt az embert husz esztendő óta ismerem. És talpig becsületes embernek ismerem!

DUSÁN (egy kicsit leterrorizálva): Te ezt nem érted! Ez politika. Én jó szerb vagyok.

MILICA: Aki a huszesztendő barátját benne hagyja a bajban, az se nem jó szerb, se nem rossz szerb. Az piszok ember! (Egészen közel néz Dusánnal farkasszemet. Egyformán szikrázik a szemük. Testvérek.)

DUSÁN (fogcsikorgatva): Tel! Tel!... (Megfogja Milica vállát.)

MILICA (juriában): Hozzám mersz nyulni?! Összesítkom a házat! Májkát! (Megfogja a palack nyakát.) Mindjárt a fejedhez vágom ezt a flaskát!

DUSÁN (legyőzi magát, hátat fordít Milicának, a középre megy. Ordít.) A bekecse-met!

MILICA (egyszerre elcsendesedve, melegen, csaknem hízlelve): Na. Látod! Tudsz te jó ember lenni, ha akarod! (Valami szolgaféle alak jön be balról. Hozza az ura kabátját és vadászkalapját. Dusán böszön öltözik. Belebujik a bekecsbe. Nem bánja, hogy a gallérja rendetlenül áll, durván elintí a szolgát, amikor meg akarja igazítani. Felhuzza a kesztyű-jét, a kalapját már a szobában a fejére csapja.)

MILICA (csendesesen nézi, hogy öltözik a testvére. Aztán melegen, szívesen): Siess visz-

za, Duskó. Te magad bontsd ki a pezsgőt!
DUSÁN (odamegy Milicához, egészen kö-
zelről ránéz, vad elkéséssel): Ne várja-
tok! Nem tudom mi végre megyek! A feleség-
em a szeretője ennek az embernek!

MILICA: Nem igaz, ostobaság!

DUSÁN: És én most öket! . . . (Köszönés
nélkül fordul el. Egy szék az utjába esik.
Nem kerüli ki, hanem indulatosan fölrugja.
Zene, zaj, erősödik.)

MILICA (ámulva, rémülten néz utána. Az
ajtóhoz szalad. Utána kiált): Dusán! (Az ab-
lakhoz ugrik. Kinyitja, mélyen kihajol.) Du-
sán! Dusán! (A szomszéd szobából már né-
hány másodperc óta egyre emelkedőbben
hangzik a beszéd, a kacagás, a különös,
idegenszerűen csiklandozó muzsika.)

(Függöny)

III. felvonás

(Aznap este a főbíró lakásán. Férfszoba. De
nem olyan, ahogyan azt a pesti lakásberen-
dezők elképzelik, pácolt tölgyfából, vagy ma-
hagóniból. A szó szoros értelmében férfi szo-
bája. Falu, ahova nem érnek el a divat áram-
latai. Olyan ember szobája, aki szereti a ké-
nyelmet és van izlése, ha nem is művész. Ko-
moly, régi butorok. Fekete bőrszékek, fekete
bördívány, kis fehérfejű porcellánzógekkel
körülsegezve. A háttérben pipatórium hatal-
mas csibukokkal. A pipatórium fölött zöld-
posztós fegyvertábla, a főbíró huszárfölsze-
relésével és két-három puskával, vadász-
társnyával. A jobboldali falnál íróasztal, az
íróasztal fölött a falon Kalvin domborművű
ezüst profilja. Protestáns magyar házaknál
látható néha ez a relief. Baloldalt fehér cse-
répkályha, amelyben ég a tűz. A kályha előtt
kis asztal és két fotel a tűz sugárkörébe
tolva. Jobboldalt hátul ajtó az előszobába.
Balra az előtérben kis ajtó, amely a főbíró
hálószobájába, vagy ebédlőjébe vezet. Ezen
az ajtón ajtófa nincsen, csak egy szép, sötét-
tónusu török szőnyeg függ a nyíláson. Petró-
leumvilágítás. Két lámpa is van, az egyik a
mennyezetről függ, a másik az íróasztalra
van téve. A háttérben a pipatóriumból jobbra
és balra ablak. A 'fehér falakon néhány csa-
ládi kép, két vadászatot ábrázoló metszet. Az
íróasztal mögött alacsony könyvdívány, a
legfelső polcon Kossuth gipsz mellszobra.)

1. JELENET

Főbíró, Hajdu

(A főbíró a két ablak közt a pipatóriumnak
könyökölve nézi a hajdut, aki a szin jobb
háttérében két nagy, címeres utazóládába pa-
kolja a főbíró dolgait. Elegáns ember a fő-
bíró. Urias holmija van. Finom ruhái. Az
egyik láda tetején szépen sámsára vert cipők
hadirendje.)

FŐBÍRÓ (megnézi az óráját, kiveszi a szá-

jából a csibukot): Még mindig viláosság van
odalent. Miért nem fekszik le már az a
leány? Éjfél elmúlt.

HAJDU: Vasal. Nem engedem addig lefe-
küdni, amíg mind be nem vasalja a fehér ru-
háit. A nagyságos ur azt mondta, hogy utá-
zik holnap.

FŐBÍRÓ (körülnéz a szobában, mintha bu-
csuzna a tárgyaltól): Amikor elmentem, ki-
üresítik a lakást. A butort mind áthordják a
Kispál nagyságos urhoz. A lovimait is az ő
istállójába költik be. A kocsiknak is ő ad
majd helyet. A régi kis sárga bricskát magá-
nak adom, János. A gramofont elviszi a pos-
tára. A kisasszonynak ajándékoztam.

HAJDU: Köszönöm. Értem.

FŐBÍRÓ: Maguknak itt hagyok félesztlen-
dei bért. Aztán majd írok, hogy mi legyen
később.

HAJDU (pillanatra abbahagyja a munkát,
a gazdájára néz): Soha nem jön ide vissza a
nagyságos ur?

FŐBÍRÓ (szünet után): Soha!

HAJDU (egy cipőt forgat a kezében, meg-
hatva nézi. Nem mer bizalmaskodni, de min-
den érzése benne van abban, ahogy beszél):
Ha majd más fog szolgáskodni, mondassa
meg annak az embernek a nagyságos ur,
hogy ezekre a cipőkre vigyázzon. Amelyiket
ritkán hordja a nagyságos ur, azt is be kell
kenni minden héten viaszokkal. Megrepedezik
különbön a bőre. (Egy zakkót nagy gyöngéd-
séggel hajtogat össze.) A ruhák közé én szeg-
fűszegport tettem moly ellen, mert a do-
hánylevélnek rossz a szaga. . . Melyik ancu-
got rakjam a kiskofferbe az utra?

FŐBÍRÓ: Nagyon megszoktam magát, Já-
nos. Nem volna kedve velem jönni Magyar-
országra? Ahová kerülök, ott is beszerezném
a megyéhez. Ott is ugy lenne, mint itt. Dupla
állásban.

HAJDU: Hogy elmenjek?

FŐBÍRÓ: Ha akar.

HAJDU: Én mennék. . . (Zavartan.) De itt
a lányom, nagyságos ur, a vőm, az unokám.
Itt a kis házam. Géprézem is van. Cséplés-
kor csak keresek vele valamit. Nagyon sze-
gény kis gyalogfű vagyok én, nagyságos ur.
Elszáradnék, ha kiásnának a földemből. . .
(Elérezékenykedik.) Hanem azért nagyon jól
esik, hogy magával kívánna vinni a nagysá-
gos ur. (Nekülkesedik.) Megyek is no. Majd
reggel bejelentem a vőmnek. . .

FŐBÍRÓ (sóhajjal): Maradjon. Nem jutott
eszembe, hogy így meggyökeresedett itt.

HAJDU (kint dühös kutyaugatás hangzik
fel. Később is, mikor valaki jön, mindig nagy
kutyaugatás jelenti be. A Hajdu abbahagyja
a dolgát, kiegyenesedik, aggódalmasan): Va-
laki van a kapun. Ilyenkor.

FŐBÍRÓ: Nézze meg, kicsoda. (A hajdu ki-
megy. A főbíró a szoba közepére áll. Nem
izgatott. A pipatóriumhoz megy, egy csibukot
nagy szakértelemmel megtölti.)

HAJDU (visszajön. Nagyon meg van ijedve): Nagyságos ur!

FŐBÍRÓ: Mi baj?

HAJDU: Valami hivatalos emberek vannak itt. Verik a kaput. Tett valamit ezeknek a nagyságos ur? Mert ha olyasmit tett, amiből nagy baja lehetne, még volna tán idő elugorni hátul a kiskapun. (Lélegzet nélkül vár, kint ütik a kaput.)

FŐBÍRÓ: Számár beszéd! Menjen, nyissa ki a kaput! (A hajdu kimegy.)

2. JELENET

Főbíró, Pántó, a bíró, Zsárkó, a hadnagy, két katona

(A processió bevonul és félkörben felsorakozik a szobában, mintha mindenfelől el akarná állani a főbíró útját. A falu bírója és Zsárkó, az első esküdt. A bíró bokában szűkülő pantallót és bakkancsot visel, Zsárkó bocskort. Mind a kettőnek sötét és marcona külseje van, különösen az óriási termetű Zsárkónak. De azért semmiestre sem rosszképű emberek. Inkább valami nyers becület érzik rajtuk. A hadnagy elég kedves, nem rossz szándéku fiatal legény. A bajonettes katonák teljesen közömbös, álmos, gyűrött tagjai egy sokat szenvedett hadseregnek. A társaság nem is lenne alapszabályban véve ellenszenves, ha nem volna velük Pántó. Ez a féreg sokat változott az első felvonás óta. Amilyen szemérmellenül alázatos volt akkor, olyan biztos most a maga dolgában. Ki van öltözve valami gyötrelmes falusi eleganciával. Az impériumváltozás zürzavarában sikerült neki karriert csinálni. Ő a falu jegyzője. És mint ilyen a házkutatás voltaképpeni fogantatója, annál is inkább, mert a kis tisztnek sem kedve, sem tapasztalata nincs a dologban. Pántó nem mondhatja ki, csak viselkedésével érezteti a főbíróval, hogy nem felejtette el a multat és most, hogy a kezébe került, bosszút is fog állni rajta.)

HADNAGY (előre jön, tiszteleg a főbíró előtt. Hivatalos hangon, rövid szerb formulával vezeti be mondanivalóját, aztán átfordítja a szót magyarra): Uhinve Kraje Petra szovim zsenzsiman zvanje. Parancsunk van, hogy házkutatást tartunk itt. Ha kételkedni tetszik, hogy jogosan járunk el, itt a főlhatalmazás. (Írás vesz elő a zubbonya zsebéből.)

FŐBÍRÓ: Elhiszem. (Észreveszi, hogy Zsárkó fején hagyta a kalapot, uri ósztöne felborzolódik.) Szobában vagy Zsárkól? Miért nem veszed le a kalapodat? Régebben szépen megszívogeltél. Vagy az csak a zsandár miatt volt?

ZSÁRKÓ (elszégyelt magát): Igazad van uram! (Leveszi a kalapját.)

PÁNTÓ (eddig az ajtó közelében állt, a homályban, a bajonettek védelme alatt, mégis mintha tartana valamitől. Most előre jön, a kalapját a kis könyvtékán álló klasszikus magyar mellszobor fejére teszi. Aztán a lámpa

fénykörébe lép. Semmi ördögi kajánságot nem fejt ki. Eppen elég, hogy ő áll itt, szemben a főbíróval. Szúrazon): Nem azért vagyunk itt, hogy az embereket egzecérozta. Az a világ már elmúlt

FŐBÍRÓ (most veszi csak észre Pántót. Végignézi. Egy kis keserű akasztófahumorral): Oriási!

PÁNTÓ: Képzelem, hogy tetszett örülni, amikor én lettem itt a jegyző. Az mégis más. Egy ilyen régi ismerős.

FŐBÍRÓ: Nem fél-maga attól, hogy én beszélni találok?

PÁNTÓ (halkan, nyugodtan, alattomos fenyegetéssel): Tessék beszélni. Majd én felelek. Szájaljunk egy kicsit. El vagyok én arra is készülve. (Zsebreveszi a kezét, nézi a főbíró. Vár.)

FŐBÍRÓ (nyel egyet, elfordul Pántótól, a hadnaggyhoz): Mit keresnek? Talán elő tudom adni magamtól.

HADNAGY: Én nem tudom. (Pántóra mutat.) Ő tudja. (Előveszi közben a cigarettatárcáját, még a főbíróit is megkínálja, aki int, hogy nem gyújt rá.)

PÁNTÓ (odamegy az asztalhoz, feszegeti a fiókjait.)

FŐBÍRÓ: Itt vannak a kulcsok. (Kulcsomót vesz ki a zsebéből, az íróasztalra dobja Pántó elé.)

PÁNTÓ (látható gyönyörrel telepedik oda az íróasztalhoz. Miközben kinyitja és kihuzza a középső fiókot): Ki volt az az urfi, aki itt hált tegnap éccaka? Mit hozott az?

FŐBÍRÓ: Semmit se hozott. Kódult.

PÁNTÓ: Kódult? (Kutat a fiókban, levélkeket vesz ki. Mutatja.) Mi ez?

FŐBÍRÓ (idegesen): Az anyám levelei.

PÁNTÓ: Mamalevelek. (A csomagot megvetően félrelöki.) Majd megnézzük. (Egy másik összekötött paksamétára.) És ezek?

FŐBÍRÓ: Számlák.

PÁNTÓ (kibontott egy papirost): Ki az a König Testvérek, Budapest, Kigyó-ulca?

FŐBÍRÓ: A szabóm.

PÁNTÓ (belenéz a papirosba, fölkiált): Négy száz koronát adott egy ruháért. (Nyilván, hogy hangulatot csináljon a főbíró ellen, az embereihez.) Négy száz koronás ruhákat visel a nagyságos ur.

HADNAGY (fütttyent): Csetri szto tine kruna. (Irigyen néz a főbíróra. A bíró és Zsárkó már előbb babrálni kezdtek a főbíró félig bepakolt holmijai közt. Felveszik, nézegetik, kopogatják az elegáns, sámfára vert cipőket. Összebujnak a katonákkal. Suttognak. A ténykedésük nagyon rossz atmoszférát csinál. Azt fejezi ki a játékkuk: „Itt van ez az ember, ilyen holmijai vannak, mi pedig bocskorban járunk.” A négy száz koronára kissé emelkedik a dűnyögésük. Azt is megbeszélik egymás között.)

PÁNTÓ (egy iv papírral): És ezek miféle nevek? Ezen a papíroson?

FŐBÍRÓ: Az ezredtársaim.

PANTÓ: Az ezredtársak? (Nézi az ívet.)
Csupa szép név. Na, ezt ide külön tesszük egy kicsikét. (Külön teszi az asztalon a papírt.)

FŐBÍRÓ (vállat von.)

PANTÓ (a főbíróra néz): Folyton a zsebében tartja a nagyságos ur kezét. Talán van is valami a zsebében? (Feláll.) Tessék csak levetni azt a kabátot. (Közeledik a főbíróhoz.)

FŐBÍRÓ (visszahököl): Ha meg akarnak motozni, csinálja maga hadnagy ur, vagy akárki más. (Undorral.) „Ez” ne nyuljon hozzám.

PANTÓ: Talán mégis csak rám tartozik. (Int a katonáknak, hogy fogják meg a főbírókat.) (A két bajonétos katona előmozog a háttérből. A bírós és Zsárkó is megmozdul. A pillanatra nagyon veszedelmesnek ígérkezik, mert a főbíró arcán konok elszántság látszik. Érzik, hogy nem akarja hagyni magát. Ebben a pillanatban új kutyaugatás-attak után az ajtó fel tárul. A küszöbön megjelenik Irina szerb nemzeti díszbe öltözött pompás alakja.)

3. JELENET

Voltak, Irina

IRINA (a legkínosabb pillanatban toppan be, amikor az emberek már egészen közel értek a főbíróhoz. Olyan hangon, amely félig parancs, félig sikoltás): Sztaiii! Megálljatok! (Előre jön a küszöbről, eltaszit az utjából, szinte legázol mindenkit. A főbíróhoz ér. Megfogja a kezét. Mellé áll, mintha a testével akarná védeni. Szaladhatott. El van fuladva.)

FŐBÍRÓ (rendkívüli megdöbbenéssel, amelyben azonban ott van az örömmek is az ize): Irina! (Támogatja, majdnem a karjában tartja az asszonyt.)

IRINA (elengedi a főbíró kezét és mint a tigris fordul a társaság felé): Ezért viselnek maguk fegyvert? Takarodjanak innen! Idite odavde!

HADNAGY (nagy kinban): Én bizonyísten éppen csak, hogy itt vagyok...

IRINA (féltelenül): Menjen innen!

HADNAGY (keservesen): A parancs...

PANTÓ (farizeus sóhajjal): Bizony a parancs. (Kezd talajt kapni a lába alá.)

IRINA: Hát nem mennek?

(Az emberek a vezetőikre néznek. A hadnagy zavartan, de mozdulatlanul áll. Pantó arcán pedig már valami szemtelen mosolyféle jelenkezik. Maradnak. Irina idegei felmondják a szolgálatot. Érzik, hogy milyen tehetetlen a világ rendjével szemben. Sirvafakad az izgalomtól.)

FŐBÍRÓ: Ne sirjon Irina! Az Istenért, hogy kerül ide?

IRINA: Meghallottam. (Az emberekre néz.)

FŐBÍRÓ (gyorsan): Ertem! (Az aggodalomtól megreszkető hangon.) Rettenetes könnyelműség! Csupa sár a cipője! (A kátyha elé veti.) Üljön le.

IRINA: Mi lesz magával?

FŐBÍRÓ: Semmi. Majd elmennek. Közön-

séges szekatúra.

IRINA: Meg akar nyugtatni.

FŐBÍRÓ: Komolyan mondom. Nem csinál-
tam én semmit.

IRINA (megkönnyebbül, nagy sóhajjal):
Oh, de örülök. Mennyire örülök!

PANTÓ (ahhoz nincsen bátorsága, hogy a falu kegygurának feleségétől kérdezni merjen valamit. Viszont lassankint újra kotorászni kezd az íróasztalon, jelezve, hogy folytatni óhajtja a házkutatást. Kivesz valami papírt.)
Ebből a boritékból hol van a levél?

FŐBÍRÓ (türelmetlenül): Keresse meg.

IRINA (nyugtalanul megfogja a főbíró karját): Ne haragítsa meg őket.

FŐBÍRÓ: Irina! Hogy engedhették?

IRINA: Nem kérdeztem.

FŐBÍRÓ: Nem tudják?

IRINA: Dúsán tudja.

FŐBÍRÓ: És... miért nem ő jött? Hogy lehet?

IRINA: ... megmondtam.

FŐBÍRÓ: Mit?

IRINA: Az igazságot. Mindent. Már ott volt a kocsija a ház előtt. Kifogatott!

PANTÓ (néz egy papírt. Nem tudja, mi fog kisülni az asszony jelenlétéből, tehát meglehetősen halk hangon, éppen csak, hogy a jelenlétét demonstrálja): Kinek kellett ez a rengeteg sok serét?

FŐBÍRÓ (kurtán): Nekem.

PANTÓ: Jó, jó. Majd, majd... (Tanulmányozza a papírost.)

FŐBÍRÓ (visszafordul Irinához): És aztán?

IRINA: Összeszólalkoztunk.

FŐBÍRÓ: Mit mondtott?

IRINA: Nem tudok most.

FŐBÍRÓ: Csak egy szót.

IRINA: Magát bántani fogják, látom, akarják!

FŐBÍRÓ: Lehet, hogy találnak itt valami rongyot, amibe belékapaszkodnak...

IRINA: Istenem.

FŐBÍRÓ: Becsukhatnak pár napra. Semmi az egész. Legalább megkóstoltam ezt is. Majd elmesélem magának, hogy volt. Nevetünk rajta...

IRINA: Olyan boldog leszek...

FŐBÍRÓ (jelentősen): És én boldog vagyok. De most arra kérem, hogy menjen haza. Köszönöm. Nem való magának ilyenkor itt lenni. Egyedül. Ilyen időben. A hadnagy ur hazakiséri.

HADNAGY (készségesen összeüti a bokáját).

PANTÓ (aki a munkája mellett is impertinensül figyel): Vagy én fölszalajtok egy embert a házhoz. Küldjön kocsit a Dúsán nagyságos ur.

IRINA (élesen, ijedten): Nem! Nem akarom! Nem kell!

PANTÓ (kárörömmel): Szóval ne küldjek?

FŐBÍRÓ (olyan dühvel néz Pantóra, hogy az akaratlanul is hátra curukkol. Kint kutyaugatás.)

4. JELENET

Voltak, Dusán

DUSÁN (megjelenik a kitért ajtóban. A kecske ki van gombolva, A haját összeborzolta a szél. Az antréjának óriási hatása van. A katonák feszesen tisztelnek. A parasztek alázatosan köszönnek. Dusán leveszi a kalapját, csak fejbiccentéssel, a szemével köszön. Aztán előrejön a küszöbről.)

IRINA (egy lépést tesz feléje. Leszámolást vár. Nagy jelenetet. Az arca rendkívül elszánt. Szólni akar.)

DUSÁN (elhallgattatja a nézésével): Az már biztos, hogy tud sietni, ha akar. Nem értem utol a két legsebesebb lovammal. (A tiszthez fordul.) Ismersz te engemet, flam?

HADNAGY (csak gesztussal, arcjátékkal felel: hogy is lehet ilyet kérdezni?)

DUSÁN: Látom a Péter-keresztet a melleden. Meg is sebesültél?

HADNAGY: Kétszer.

DUSÁN: Nahát akkor meg fogod érteni, amit mondok. (A főbíróra mutat.) Ez az ur itt a magyar világban nagy ur volt. Nem bántott minket. Én is tartozom neki. (Körülnéz.) És most itt szégyellem magam. Felelek érte.

HADNAGY: En csak fegyveres segédlet vagyok. Nem rajtam mulik. (Pántóra mutat.) Ő csinálja.

DUSÁN (Pántóhoz): Gyere ide.

PÁNTÓ (egy bizonytalan lépést tesz előre.)

DUSÁN (nézi a jegyzőt): Most nagy legény vagy, mi? Nagy szerb. Hazafi.

PÁNTÓ (megpróbál önértetes lenni): Én kinevezett jegyző vagyok...

DUSÁN (halkan-veszedelmesen): Micsoda?

PÁNTÓ (megijed): Jegyző... (Teljesen kapitulálva.) Amikor a kinevezés megjött, kestem én a nagyságos urat. Tisztelegni akartam. Meg akartam mondani, hogy minden úgy lesz itt a községben, ahogy a nagyságos ur akarja...

DUSÁN: Hát akkor most elmegy innen. Megcsinálod az írást, hogy nem lettél semmit. Megértetted?

PÁNTÓ (szégyelli magát az emberek előtt, Zsárkóra néz, aki elviyorodik a háttérben): Igen... de...

DUSÁN (főlemeli a hangját): Nem mégy?

PÁNTÓ (amennyire lehet, távortartja magát Dusántól, aki még mindig fogja a kilincset, kicsuszik a színről. A parasztek vigyorognak.)

5. JELENET

Voltak, Pántó nélkül

HADNAGY (megkönnyebbülten): Hát akkor mehetünk mi is. (A fegyvertartóra néz.) Talán csak ezeket... (Mutatja, hogy le kellene szedni.)

DUSÁN: Ezeket a jámbor vadászpuskákat? megszerzem én neki a fegyvertartási engedélyt. (A főbíróhoz.) Felelhetek érted, ugyebár?

FŐBÍRÓ (nem válaszol).

DUSÁN (a hadnaggyhoz): Kezeskedem érte. (Miatán a tiszt tudomásul vette a dolgot.) Most menjetek ti is a tornácra.

6. JELENET

Irina, Dusán, Főbíró

DUSÁN (hangot és modort változtatva, halkan, hevesen a főbíróhoz): Hát kvitt — uristen! Egyforma emberek vagyunk ebben a szobában. Most mondd meg, mióta a szeretőd?

FŐBÍRÓ: Ez oly ostoba kérdés volt, hogy válaszolni sem lehet rá. Beszélj tisztességesen a felcségedről.

DUSÁN: Szóval azt mondd, hogy nem. Gavalléria dolga az ilyesmit tagadni! De én tudni akarom — az istenfájt! Nekem ne gavalléroskodj! Nézz a szemembe!

FŐBÍRÓ (Dusán szemébe néz): Mit olvasol ki belőle?

DUSÁN (kémlelt a főbíró, nincs megnyugodva): Azt, hogy talán még nem kötöttétek meg egészen az üzletet. Eddig csak úgy kóstolgattátok egymást, mi? Egy-egy csók, simogatás. Két ajtónyílás közt, vagy a kocsin a hátam mögött, amíg én a bakon ültem?! Ószt izlett, mi? Jó lenne összebujni, mi? Huszonnégy órára legalább. Betenni a spalettát az ablakon. Éccakát csinálni a nappalból. Megkávézni a csészéből, aztán ujra kezdeni! Ismerem az ilyesmit!

IRINA: Dusán ezt én nem bírom! Örült!

FŐBÍRÓ: Mit ismersz? Kit ismersz? Tolvajnak veszel engem? Nem titkolnám, megmondanám! Hát nincs szemed? Nem vetted észre annyi esztendőn keresztül, hogy türelmem, bujtam?! Hogy hallgattam, a nyelvembe harapva. Most sem látod? Hiszen én elmegek! Belehalok és mégis elmegyek innen!

DUSÁN: Álljon ide élém! Mondja az arcomba — egy ujjal sem értek egymáshoz?

IRINA (nem tud hazudni. Hallgat. Egy gesztus. Feszült csend van).

DUSÁN (ugy közeledik az asszony felé, mintha meg akarná ütni).

FŐBÍRÓ (közéjük áll): Elég volt ebből. Nem tűröm. Az én házamban nem lehet asszonyt sértegetni.

DUSÁN (megfogja a főbíró vállát, el akarja lódítani az utjából).

7. JELENET

Voltak, Hadnagy, Zsárkó, Katonák

(Főbíró nem hagyja magát és Dusán tornáchoz nyul. A két típus: az agyagszin, sápadt, zömök magyar és a koromfeketére égett szerb egymásnak esnek. A mozdulataik súlyosan lassuak, szinte kényelmesek. Ezek nem gyerekek, akik hisztérikusan összepofozkodnak. Érezni kell, ha a dulakodásukat végigfolytatják — halál lehet belőle. Dusán nagyobb és erősebb. Lassan az ajtó felé szorítja a főbíró. Közben fölborítanak valami butordarabot. Erre a zajra, amely betetőzi a korábbi indulatos szóváltást, ki-

nyúlik az ajtó és a színe betödul az előbbi lársaság, amely odakinn várakozott a tornáccon. Képzeltető, hogy mire készülnek, amikor a fejedelmüket meglátják a „magyarral“ birközni. Zsárkó a nagy feketé praclijával már kinyulik, hogy megfogja a főbíró, aki háttal van feléjük, nem láthatja őket.)

IRINA (sikolt): Vigyázzon Géza. A háta mögött!

DUSÁN (elengedi a főbíró, dőszén ront a betolakodók felé): Mars kil Eriggyetek innen kil Négyszemközt van dolgom a főbíró urral! (Mert az emberek húzódoznak, vonakodnak, mint akik mindenáron segíteni szeretnének az uraknak, — Dusán valósággyal kidobja őket.)

8. JELENET

Irina, Dusán, Főbíró

DUSÁN (mikor az emberek kitakarodtak, egy pillanatra nekitámaszkodik az ajtófélfájának, mintha a perc izgalma után elszakadt volna benne valami — járadt, szomorú. Lassan közeledik a szoba közepé felé.)

FŐBÍRÓ (Irina elé áll. Nem helyezkedik bozólopózbá, de támadást vár.)

DUSÁN (csendesesen): Zsebre tehető a kezedet. Nem verekszem. (Az ajtóra mutat.) Nem lehet ezektől. Én nem vagyok sintér.

FŐBÍRÓ (kis fejbólintással elismeri, hogy ez lovagias — szinte melegen): Nagyon érttem. Dehát el lehet ezt intézni másképp. Uri fegyverrel a kezünkben.

DUSÁN (csak kézmozdulattal jelzi, mennyire meveti ezeket a dolgokat): Uri fegyverrel. Én ezzel nem törődöm. Kihültem. Meghasadtam. (Irinára néz, pontosan ismétli a szavait.) „Vigyázzon Géza, a háta mögött!“ Ez őszinte dolog volt. Világosan megmutatta, melyik kell a két bika közül.

IRINA (lehajtja a fejét).

DUSÁN: Jó, hogy bejöttek ezek az emberek. Fegyver is van nálam. Még valami utálatos dolog történhetett volna. Itt feketének mind a hárman a földön. Jönne a paraszt halottkém. A piszkos hüvelykujjával fölhuzná a szemhéjünket.

IRINA: Semmi értelme ennek az irtózatossz beszélnek. Itt vagyok. Tegye meg. Legyen vége.

FŐBÍRÓ (Dusánhoz): Embertelenség, amit csinálsz. Itt vagyok. Egyedül velem számolj.

DUSÁN (Irinához): Maga azt hiszi, hogy itt rendben van minden? Azt hiszi, hogy szépen hazamehetünk most mi ketten? Hajnali káposztalevesre. Abba a kivilágított házba. Hogy lehet valami közös dolgunk még? Hogy van helyünk egymás mellett? Lefeküdni, aludni. Aztán fölkelni reggel, mosdani egymás előtt. Folyhat tovább minden? Ugy, ahogy eddig?

IRINA: Nem tudom.

DUSÁN (a főbíró felé hirtelen): Mert ez

az asszony egy órával ezelőtt az arcomba vágta, hogy nem szeret engem. Hogy téged szeret. (Csönd.)

FŐBÍRÓ: Ez más. Ezt nem tudtam, ilyen világosan. Ezzel megváltoznak a dolgok. Így nem vagyok a magam embere többet. Akkor maradok. Nem tudom, mennyire van itt jog és személyes biztonság ebben az állapotban. De nem törődöm vele. Amíg lélegzem, amíg az öklöm föl bírom emelni. Maradok.

DUSÁN: Sok beszéd. Szabad az utja. (Irinához.) Tessék. Válasszon.

IRINA (nem felel. Kétségbeesetten néz az egyik emberről a másikra).

DUSÁN (keserűen): Nem tud? Azt hittem, könnyebben fog menni. Hiszen mindig éreztem titokban, hogy nem kellek én magának. És mégis küzködtem. Mindig magára gondoltam. Kis csikó ellett, fog-e tetszeni? Szárazság volt, megrepesztett a föld. Nem néztem az esőre szomjas táblákat. Attól féltem, hogy maga szenved a melegtől.

IRINA: Tudom, Dusán. Jó volt hozzám. Én is ragaszkodtam magához. (A főbíró felé — könyörgő, magyarázó hangon.) Tíz évig voltunk együtt. Tíz hosszú éve.

FŐBÍRÓ (gépiesen begombolja a kabátját): Azt jelenti ez, hogy mégis pusztuljak?

DUSÁN: Beszélni szeretnék a feleségemmel. (Szünet.) Négyszemközt akarok vele beszélni.

FŐBÍRÓ (nyugtalanul): Igen. (Nem mozdul.)

DUSÁN (türelmetlenül): Egyedül akarok vele lenni.

IRINA: Kérem.

FŐBÍRÓ (a függönyös ajtóhoz lép): Itt vagyok. (El.)

9. JELENET

Irina, Dusán

DUSÁN: Beszéljen. Mi történt?

IRINA: Mit beszéljek? Nem történt semmi.

DUSÁN: Idehallgasson. Tudni akarom, hogy mi történt? Mehetek-e még emberek közé? Járhatok-e még köztük fölemelt fejjel. És főleg, hogy hazavihetem-e még magát a házamba?

IRINA: Dusán! Szent Máriaóra esküszöm!

DUSÁN: Ne esküdjözék! A szemembe nézzen. Ugy beszéljen. — Tudom, hogy maga nem hazudik. Legalább régen nem hazudott. Mondja meg őszintén! Bivalytermészetem van, de bizonyísten nem vagyok rossz fiu. A düh is kifüstölt belőlem. Ha megmondja az igazat, nem bántom. De beszéljen, beszéljen! Az igazat!

IRINA: Az igazat. De amikor nem történt semmi. Tudom, hogy maga nem rossz ember. De én sem vagyok hazug asszony. Muszáj, hogy higgyen nekem. Nem történt semmi. Semmisen történt, csak elvesztet-

lem magam. Nem tudom, mi történt velem. Nem tudom, hogy kezdődött. Nem is kezdődött. Nem volt kezdete. Nem volt folytatása. Itt volt. Nem lettem a helyem. Nem tudtam aludni. Egyik szobából a másikba szaladtam, utánam jött. A tükörbe néztem. Visszanézett rám. Lovagolni kezdtem, a gazdasággal törődtem. Belehajszoltam magam mindenféle munkába. Nem felejtettem el. Elutaztam. Velem jött. Nem tudtam el futni előle, mert bennem volt. Elmentem győnni. Magához bujtam, hátha ez megvéd. Mindent, mindent megpróbáltam. Védekeztem! Védekeztem! Ezerszer mult egy pillanaton, hogy elmondom magának, — de mit? Hiszen nem volt mit. Nem történt semmi. Egyszer, egyetlenegyszer volt egy pillanat, két éve. Bucsuztak a huszárok, éjjel cigánnyal. Akkor elárulta magát. Kezét fogtuk. Öljön meg, nem tehetek róla, de az a kézfogás az több volt mindennél. Akkor vettem először észre rajta, hogy... ő is. Maga be is jött akkor a szobába. Azt mondta, mit vakoskodtok. Maga néha hazahozta. Erővel. Ebédre. Ha ez nincs, talán nem is találkoztunk volna utána. Kerültem. Elkerült ő is. Félünk egymástól. Ha néha láttam, csak annyit kérdeztem, hogy van, azt mondta jól és én tudtam, hogy nincs jól és mindent tudtunk egymásról. Ő is csak úgy volt, mint én. Védekezett. Ellenkezett. Küzdött. Reggel bementem hozzá a hivatalába, hogy meghívjam Danica kézfogójára. Maga küldött. Azt mondta, hogy elmegy. Elmegy innen örökre. Nem látom többet. Megcsókoltam. Ez megtörtént. Megcsókoltuk egymást. Akkor maga bejött... Jő volt hozzá. Hívta magához. Azt felelte — nem teheti. (Sir.) Nézzen ide, most pakol. Es ez volt minden. Nem tudok többet mondani. (Szünet.)

DUSÁN: Hát ez az a semmi? Hiszen ez rosszabb mindennél. Ez szörnyű. Megérdemelné, hogy kitekerjem a nyakát, de nem azért, mert megcsókolta. Ez a kisebbik baj. De, hogy szereti. Hogy így szereti! Most mit csináljak! Tegyek szanatóriumba? Használhat? Vigyem haza? Vihetem? Irtóznék magától otthon. Hiszen azt sem tudnám már elhinni, hogy amikor alszik, csakugyan alszik. Hátha csak lehunyja a szemét és róla gondolkozik! Irtózom magától! Csaltak volna meg inkább! Ezerszer inkább! Tul lennék rajta. Lenne mit megbosszulni. Valakit megölni. Aztán mit tudom én, ha látnám egy szikráját annak, hogy megbánta, talán megbocsátanék. De itt sínes mit megbocsátani! Ezt elviselni nem lehet. (Szünet. Gondolkozik, aztán a szőnyeges ajtóhoz megy.) Gyere csak ki!

10. JELENET

Voltak Főbíró

FŐBÍRÓ (kijön, vár).

Könyvtára

FÜGGÖNY.

DUSÁN (a főbíróhoz): Hát most tudom, mi történt. (Irinára néz.) Nem tudom hazavinni innen. Menjen az útjára.

FŐBÍRÓ (nem akarja, mégis tulmohón szalad ki a száján): Majd én gondoskodom magáról — ha megengedi.

DUSÁN (keserű nevetéssel): De sietsz! De szívesen teszed! — Csináljatok egymással, amit akartok! (Körülnéz.) A kalapom!

FŐBÍRÓ (meglátja a földön, fölemeli és az asztalra teszi Dusán kalapját.)

DUSÁN (elveszi a kalapját): Hazamegyek az üres kocsival. Megkérdek, hol hagytam a feleségemet. Mit hazudok? Teli vendéggel a ház. Dupla cécó. Szegény Danica kézfogója, meg a győzelem ünnepe. (Szünet.) Győztünk! En nekem semmim se maradt utána. (Lassan kimegy.)

FŐBÍRÓ (utána megy, hallatszik, amint a kutyákat csillapítja odakinn.)

11. JELENET

Irina, Főbíró, pillanatra Hajdu.

HAJDU (hozza a karján a bevasalt fehér ruhát, arra a butordarabra akarja tenni, ahol az asszony bundája van): Ide tehetem?

IRINA: Tessék, hogyne...

FŐBÍRÓ (visszajön): Az István befog. Kikészítik a kocsi a bundákat.

HAJDU: Igenis. (El.)

FŐBÍRÓ: Irina! Nincs arra szó, amit mondani szeretnék magának.

IRINA: Jaj Istenem!

FŐBÍRÓ: Nem maradhat itt nálam, egyedül. Szürkületkor Becsére érünk a hugomhoz. Aztán mihelyt lehet, megyünk tovább. Haza, Békésbe, hozzám. Miért ilyen furcsa a szeme?

IRINA: Félek.

FŐBÍRÓ: Mitől szívem?

IRINA: Hogy meg fogja bánni. Istenem. Micsoda asszony vagyok én? Talán nincs is nekem lelkem. Hát így megy ez? Így el lehet hagyni mindent? Mindent, ami eddig volt. A gyerekkoromat. Az öreg dadámat. A templomot, ahol bérmáltak. Az anyámat, az uramat, a fajtámat. Tegnap még bent voltam Újvidéken. Fehér selymet, meg kék selymet vettem a kis zászlókhoz. És most minden olyan messzi van. Nem érzek semmi mást, semmit a világban, csak ami ránk tartozik — kettőnkre. És most...

FŐBÍRÓ: Most velem jön. Oda, ahol születtem.

IRINA: Elfogadnak ott engem? Eltűrnok? Engem, az idegent?

FŐBÍRÓ (büszke erővel): Az én feleségemet?

IRINA: Mindenségem! (A szerelem extázisában összeölelkeznek.)